

Historia, Fasihi, na Theolojia ya Agano Jipya

Kipindi #4: Msukumo, utakatifu na uwasilishaji wa maandishi.

Ted Hildebrandt

A. Utangulizi [00:00-00:50]

A. Utangulizi: uandishi na uhifadhi wa Agano Jipya

[video fupi: changanya AH; 00:00-12:38]

Sawa, karibu tena tungependa kuhama sasa, tumekuwa tukizungumzia historia ya Waajemi, Wagiriki, Wamakabayo, Wahasmoni hadi Herode. Na tumezungumzia kuhusu madhehebu mbalimbali ya Kiyahudi: Mafarisayo, Masadukayo, Waesene, na Wazeloti. Tumezungumzia kuhusu taasisi za Sanhedrini, taasisi ya sinagogi, Diaspora, Wasamaria na wengine kama hao.

B. Msukumo [00:50-2:11]

Ninachotaka kufanya sasa ni kujibu swali tofauti. Sisi katika shule hii tutashikilia kwamba Biblia ni neno la Mungu. Kwa hivyo tutazungumzia maandishi ya Agano Jipya. Agano Jipya linatujiaje? Tutasema Biblia na Agano Jipya linatoka kwa Mungu na limetujia katika tafsiri yetu ya NIV, NRSV au tofauti. Biblia inatujiaje kutoka kwa Mungu? Nataka kufuatilia mchakato huo kutoka jinsi Agano Jipya lilivyotujia kutoka kwa Mungu. Kwa hivyo tutaenda kutoka kwa msukumo hadi tafsiri kutoka kwa Mungu hadi kwetu. Hapa kuna picha kubwa ya jambo zima. Kwanza kabisa nilipata wapi NIV yangu? Kwa hivyo tulipata kwanza kuanza mchakato wa msukumo, katika mchakato wa msukumo, kuna michakato minne inayohusika hapa. Katika msukumo kuna Mungu akizungumza na nabii au mtume na mtume au nabii anaandika. Kwa hivyo tuna mchakato wa msukumo Mungu akizungumza na mtume na kisha anauandika. Ifuatayo baada ya mtume au nabii kuandika.

C. Kutangazwa kuwa mtakatifu [2:11-3:12]

Kulikuwa na manabii wengi ambao baadhi yao waliandika neno la Mungu ambalo hatuna. Halikukusanywa kamwe katika kile kinachoitwa maandiko ya Kikanuni. Maandiko ya Kikanuni ni mkusanyiko wa vitabu ambavyo Mungu aliandika. Kwa mfano, katika Agano la Kale tunamjua nabii Hulda, na tunajua kwamba alikuwa karibu wakati wa Yeremia. Alikuwa nabii wa kike, Mungu alizungumza naye. Tuna nabii mwingine Ahiya aliyetabiri dhidi ya Yeroboamu na Rehoboamu na karibu wakati huo nabii Ahiya anaripotiwa katika kitabu cha Wafalme. Tunajua maandishi yake. Sulemani aliandika methali 3,000 na tulipata methali zipatazo 375 tu karibu 1/10. Aliandika nyimbo 1,000 na tuna Wimbo mmoja tu wa Sulemani na michache katika Zaburi. Hiyo labda ilitosha. Lakini hata hivyo, kwa hivyo vitabu na mchakato wa uhalali ni mkusanyiko wa vitabu vyenye mamlaka. Baadhi ya vitabu havijakusanywa na vingine vimekusanywa. Huu ni mchakato wa uhalali.

D. Uwasilishaji [3:12-5:28]

Baada ya kupata msukumo, Mungu akizungumza, vitabu hivyo vinakusanywa katika kundi. Sasa lazima uvinakili tena na tena. Vilinakiliwa kwa mkono kwa maelfu ya miaka, Agano la Kale na Agano Jipya. Agano Jipya kwa miaka 2,000 lilinakiliwa tena na tena na maandishi. Waandishi ni wanadamu. Waandishi hufanya makosa. Tuna nakala za kile ambacho maandishi walinakili kwa kipindi cha miaka 2,000, maelfu ya maandishi ambao walinakili neno la Mungu mapema. Walipolinakili, wakati mwingine walifanya makosa ya tahajia. Wakati mwingine walifanya mambo mengine. Tunaweza kuangalia aina za makosa waliyofanya. Lakini maandishi hawa walitengeneza hati. Mamia ya miaka baadaye tunapata hati iliyotengenezwa na mwandishi huko Alexandria. Tuna mwandishi aliyekuwa Mlima Sinai katika monasteri ya St. Catherine na alinakili maandiko. Tuna nakala inayoitwa Sinaiticus. Vile vile kimsingi maandishi walinakili hizi. Waliponakili, walizinakili kwenye nyenzo tofauti pia na hiyo ingeathiri muda ambao nyenzo hizi zingedumu. Kama wangeiga kwenye ngozi ya vellum, au ngozi ya wanyama, ingedumu kwa muda mrefu. Ngozi ya ngozi ya wanyama hudumu kwa muda mrefu. Lakini kama wangeiga kwenye papyrus - papyrus ni kama mchanganyiko kati ya magofu

ya mianzi na msafara wa ng'ombe na kimsingi nyuzi za nyenzo hizo za kikaboni huchanganyikana kutengeneza karatasi. Lakini tatizo ni kwamba zimetengenezwa kwa mimea ya kikaboni na kinachotokea ni kwamba ikiwa kuna unyevu wowote hewani papyrus huharibika tu. Papyrus hudumu tu katika maeneo kama Misri. Kwa hivyo waandishi walikuwa na matatizo ya kila aina huko. Sasa mara tu tunapokuwa na hati hizi na tunakusanya hati hizi kutoka kote ulimwenguni. Wasomi kama Bruce Metzger na watu wengine, Kurt Aland hukusanya hati hizi kutoka kote ulimwenguni na wanazilinganisha moja na nyingine. Kisha wanatupa maandishi yaliyohaririwa wakisema, "Sawa, tuna maandishi 10 kama haya, maandishi 10 kama hayo. Wanapima maandishi yote na kisha wanatupa maandishi ya Kigiriki. Hilo ndilo tulilo nalo katika Agano Jipya la Aland au Agano Jipya la Kigiriki la UBS na litakuambia ni maandishi gani yaliyo na maandishi gani.

Tafsiri ya E. [5:28-6:16]

Kisha tunatafsiri kutoka kwa hizo, maandishi ya Kigiriki ya UBS hadi Kiingereza. Kila unapoenda kati ya lugha mbili kama Kigiriki katika Agano Jipya, tunaenda kutoka Kigiriki hadi Kiingereza. Kutakuwa na tofauti katika jinsi watafsiri wanavyotafsiri. Kwa hivyo Toleo la Kings James litakuwa tofauti na NIV. Ni tofauti na Biblia ya Living, tofauti na NLT [New Living Translation], ESV au NRSV. Kila kundi la tafsiri litatafsiri tofauti. Eugene Peterson, The Message, itakuwa tofauti bado. Kwa hivyo zitakuwa tofauti katika mchakato wa tafsiri kisha kati ya lugha baada ya tofauti za waandishi kuzingatia. Kwa hivyo hiyo kimsingi ndiyo michakato minne.

F. Mistari kuhusu Uvuvio [6:16-8:16]

Ninachotaka kufanya ni kuyaangalia kwa undani zaidi kidogo. Tumefanya baadhi ya haya hapo awali katika Agano la Kale. Huu ni mstari wa kawaida kuhusu msukumo. Acha nisome tu hili. Huu ni 2 Timotheo 3:16. Ni mstari maarufu sana, mstari muhimu sana kwa mchakato wa msukumo. "Maandiko yote yameongozwa na Mungu,"-- kwa kweli neno hapo ni "pumzi ya Mungu." "Maandiko yote yameongozwa na Mungu na

yanafaa kutufundisha yaliyo kweli na kutufanya tutambue yaliyo mabaya maishani mwetu. Yanatunyoosha na kutufundisha kutenda mema." Nadhani hiyo ndiyo NLT. Unaweza kuona NIV hapa juu. "Maandiko yote yameongozwa na Mungu na yanafaa kwa kufundisha, kusahihisha na kuwafundisha kwa ajili ya haki." Kinachovutia ni kwamba Paulo anazungumza na Timotheo hapa na anasema Timotheo mama yako amekufundisha maandiko na bibi yako amekufundisha maandiko tangu ulipokuwa mtoto mdogo. Anazungumzia maandiko gani? Maandiko ambayo Paulo anazungumzia anaposema "maandiko yote," anazungumzia Septuagint kwa sababu Timotheo alikuwa Mgiriki katika mwelekeo na angefundishwa maandiko ya Kigiriki - Septuagint. Kwa hivyo ni muhimu kutambua hili. Sasa hapa kuna mstari mzuri pia. Katika 2 Petro 1:21 - huu ni mstari mwingine wa kawaida kuhusu msukumo. Unasema hivi: "Kwa maana unabii haukuwahi kutokea katika mapenzi ya mwanadamu; bali wanadamu walinena yaliyotoka kwa Mungu, wakiongozwa na Roho Mtakatifu." Sasa hoja ya hili ni kwamba unabii haukutoka katika mapenzi ya mwanadamu. Haikuwa wanadamu kutunga hadithi na hadithi na kuzipitisha. Maandiko hayakuwahi kutokea katika mapenzi ya mwanadamu. Lakini mwanadamu alinena yaliyotoka kwa Mungu na akaendelezwa na Roho Mtakatifu. Hii ilikuwa kazi ya Mungu. Kwa hivyo mistari hii miwili, pamoja na mingine, inaangazia wazo la Mungu akizungumza na manabii wakiandika mambo katika msukumo.

G. Faida za Kumbukumbu Zilizoandikwa: Uhifadhi [8:16-9:25]

Je, ni faida gani za kumbukumbu zilizoandikwa? Mungu alizungumza mambo mengi, Yesu alizungumza mambo mengi kwa mfano mwishoni mwa Yohana 21, naamini ndivyo ilivyo. Yohana alisema "Yesu alizungumza mambo mengine mengi ambayo hayajaandikwa katika vitabu hivi. Lakini haya yameandikwa ili mpate kuamini." Kwa hivyo Yesu alizungumza mara nyingi, Yesu alihubiri mahubiri mengi ambayo hayajaandikwa katika Biblia zetu. Lakini Yesu alizungumza kwa mdomo. Kwa hivyo ni faida gani za kuandikwa vitu na kuhama kutoka kwa mdomo hadi maandishi? Mojawapo ya faida za maandishi yaliyoandikwa ni wazo la kuhifadhi. Ninapozungumza darasani kwa wanafunzi 100, maneno hutoka kinywani mwangu na ndani ya dakika kumi wengi

wao huwa wamesahau nilichosema. Kwa hivyo maneno hutoka na huingia kwenye vichwa vya watu na hudumu kwa muda mfupi tu. Kitu kinapoandikwa, kinaweza kudumu kwa miaka 100 kwa urahisi. Kitu kinapoandikwa kinaweza kuhifadhiwa huku vitu vya mdomo vikitoka hewani na kutoweka. Kwa hivyo kuna faida katika suala la kuhifadhi.

H. Usahihi [9:25-12:38]

Jambo la pili ni usahihi. Mtu anapozungumza, mambo hupita haraka. Lazima uyafikie haraka na yanapita na ni vigumu kuchambua mambo. Unapokuwa na maandishi yaliyoandikwa, unaweza kuyasoma na kuyatafakari, kuyaangalia, kuyafikiria. Unaweza kuyafafanua, unaweza kufanya tafiti kuhusu maneno mbalimbali, kufanya tafiti kuhusu sarufi ya kisintaksia. Unaweza kuangalia vipengele vya mazungumzo na sifa zake za balagha. Kuna mitazamo ya kila aina, unaweza kuyaangalia na kuyachukua kutoka mitazamo mbalimbali. Kwa hivyo usahihi, wakati kitu kimeandikwa ni cha kuvutia sana, hata katika suala la kufanya video hizi. Mtu anapozungumza na mimi hujikuta katika video nyingi hizi, mimi huzungumza kwa uzembe sana. Ninapoandika mimi huandika kwa njia sahihi zaidi. Kuna tofauti kubwa katika suala la jinsi kitu kinavyoandikwa na ikiwa yeyote kati yenu ameandika karatasi za chuo kikuu, unagundua kuwa huzungumzi kama karatasi hizo unazoandika. Unapoandika, ni kwa usahihi zaidi na usahihi zaidi, na ufupi zaidi. Ninapozungumza, mara nyingi mimi hujirudia. Ukijirudia kwa maandishi, profesa wako wa Kiingereza angefanya nini? Naam, wangeandika neno redundant. Kwa sababu katika maandishi huandiki kitu kile kile mara mbili. Inachukuliwa redundant. Ni hasi, ilhali unapozungumza, mara nyingi unajirudia mwenyewe. Ikiwa mtu yeyote amesikiliza hotuba ya hivi karibuni ya kisiasa, unajua kwamba wanarudia hoja zile zile za mazungumzo mara kwa mara na tena na tena na tena. Hata katika hotuba kuu ambapo wanazungumza na Jimbo la Muungano nusu ya misemo hii tumesikia tayari kwa hivyo ni marudio tu. Kwa hivyo mtu anapoandika, ni sahihi zaidi kuliko anapozungumzia "kipengele cha maneno cha maneno."

Kwa hivyo usahihi ni kuandika mambo na pia uenezaji. Mtu anapozungumza, huenda kwa mdomo - unazungumza na huenda kusema watu 100 hapa na sasa. Lakini ninapoandika, unaweza kuiweka kwenye mtandao na mabilioni ya watu wanaweza kuiona. Video inaweza kuenea sana na watu milioni 17 wanaweza kutazama video hii. Kwa hivyo kimsingi unaporekodi kitu au umeandika kitu kinaweza kuenezwa. Biblia ni mojawapo ya vitabu vilivyochapishwa zaidi duniani. Mamilioni na mamilioni ya nakala zinasambazwa kote ulimwenguni katika karibu lugha zote za dunia. Kwa hivyo kitu kinapoandikwa kinaweza kuenezwa. Kinaweza kuenezwa. Waandishi wanaweza kukinakili. Waandishi wengi wanaweza kukinakili. Kinaweza kuongezeka na kuongezeka na kuongezeka, zaidi ya neno linalosemwa.

Kwa hivyo ni faida kubwa kwetu kwamba kumbukumbu ziliandikwa. Maandiko ambayo Mungu aliwaambia manabii “Bwana asema hivi” – aliwaambia manabii na manabii/mitume waliandika katika Agano Jipya. Kwa hivyo sasa tuna Mungu akizungumza na mitume na mitume wakiandika. Tutakuwa na mazungumzo kuhusu Marko na Luka na uandishi na kuona jinsi mambo yatakavyokuwa.

I. Kuandika Agano Jipya: Mitume wanakufa [12:38-14:48]

B. Uandishi wa Agano Jipya

[video fupi; changanya IM; 12:38-19:35]

Kwa nini kanisa la kwanza lilianza kukusanya vitabu vya mitume katika kile tunachokijua kama Agano Jipya? Ni nguvu gani zilizokuwa zikisukuma uandishi? Kwa nini wanafunzi waliamua kuandika mambo haya? Yesu alikuwa amezungumza nao, walikuwa wamesikia mahubiri. Walijua hadithi za Yesu. Kwa nini mitume walianza kuandika haya? Kwa nini waandishi wengi wa injili walifanya hivyo? Waandishi wengi wa injili tunafikiri wameandikwa katika miaka ya 50. Baada ya Yesu kuna kipindi cha miaka 20 au 30 ambapo hawakuandikwa. Huenda ziliandikwa katika hadithi fupi au vipande kisha zikakusanywa. Hatuna uhakika kuhusu yote hayo. Kuna aina ya kitu cha kabla ya historia kuhusu hati hizo. Kwa nini katika miaka ya 50 na 60 kulikuwa na

msukumo mkubwa wa mambo haya kuandikwa ili waandishi wa injili waandike? Kwa sababu ya kifo cha mitume. Mitume walikuwa mashahidi walioona. Marko hakuwa mtume lakini labda alikuwa shahidi aliyeona huko Yerusalemu. Mathayo alikuwa shahidi aliyeona. Yohana alikuwa shahidi aliyeona. Petro na Paulo walikuwa mashahidi. Kwa hivyo kadri watu hawa walivyokuwa wakifa, ikawa hitaji kubwa la kuandikwa kwa hadithi hizi kwa sababu zinapoandikwa, hudumu.

Nina mfano wa familia yangu mwenyewe wakati mwanangu aliporudi kutoka Afghanistan, ana hadithi hizi za kuvutia sana. Kwa hivyo anasimulia hadithi hizi kwa njia ya mdomo na mambo mengine lakini hazijaandikwa. Kwa hivyo kinachotokea ni kwamba hadithi hubadilika mara kwa mara. Pia basi hazirekodiwi, zinaenda hewani. Mimi na mke wangu tunazisikia na kisha zimetoweka. Kuna haja ya kuhifadhi kitu na unataka kukiandika. Lakini kwa vyovyote vile mitume wanakufa. Hadithi za Yesu, wanahitaji kuziandika. Watu labda wanawafuata mitume, "Ee Mathayo, ni vizuri kujua unajua hadithi hizi zote kumhusu Yesu na umetuambia hadithi hizi zote lakini ziandike kwa sababu zitadumu, utakufa" na zaidi mitume wote waliuawa. Karibu wote 12 isipokuwa Yohana huenda walikufa kwa kuuawa shahidi. Walikuwa wanakufa kwa hivyo ilisukuma hadithi kuandikwa.

J. Kuandika NT: Uenezi wa Kijiografia [14:48-15:39]

Pia kuna kuenea kwa Ukristo kijiografia. Hapo awali, wakati ulipokuwa Yerusalemu, mitume wote walikuwa Yerusalemu. Wangeweza kujadiliana na kukariri hadithi za Yesu na kujadili mambo tofauti. Lakini mambo yalipoanza kuenea, kulikuwa na haja zaidi ya kuyaandika ili rekodi iweze kupelekwa sehemu zingine zilizopelekwa kanisa la Efeso, kwa mfano, au kanisa la Korintho. Walitaka ipelekwe Roma na hadithi ilibidi iandikwe na kuchukuliwa kutoka kwao hadi Roma. Kwa hivyo kuenea kwa Ukristo kijiografia kulisababisha umoja na utofauti huu ulipoenea. Ulipotaka kuhakikisha mambo yalikuwa sawa, kuna haja ya kuandika mambo na kuyahifadhi.

K. Uzushi [15:39-17:17]

Hapa kuna jingine kubwa. Katika kanisa la kwanza, hili linakuja katika karne ya pili baada ya 100 BK. Mlianza kuwa na Uzushi unaojitokeza. Mlikuwa na manabii wa Montanism wakija na kusema wanazungumza kutoka kwa Mungu. Na mnasema, "subiri kidogo mtakuwa na kitu kile kile tulichokuwa nacho katika Agano Jipya." Kwa hivyo mnasema, lazima mwe na hati za Agano Jipya ili kubaini kilicho kweli na kilicho na makosa. Ugnostiki, haswa katika karne ya pili ulikuwa ukikua ambapo ilikuwa upendeleo huu wazi wa roho juu ya mwili na maarifa ya siri ambayo yalitakiwa kudaiwa na Wagnostiki. Kinachotokea ni kwamba Wakristo wanasema "Hapana, huo sio Ukristo." Mlihitaji hati zenu ziandikwe. Unahitaji kuweza kuunganisha hati zenu. Mtajua jinsi ya kukataa makosa haya ambayo yalikuwa yakiingia katika aina za uzushi. Marcion... Dkt. Willson ana sehemu ya Marcion katika kitabu chake *Baba yetu Ibrahimu*. Marcion kimsingi aliangalia Agano la Kale na hakumpenda Mungu wa Agano la Kale kwa hivyo anapuuza Agano la Kale na kukubali Agano Jipya pekee. Naam, hilo si sahihi. Kwa hivyo kanisa la kwanza lililazimika kushughulika na aina hizi za maoni ambazo zililazimishwa kwa kanisa na kanisa lililazimika kujitetea. Kwa hivyo walilazimika kuamua ni vitabu gani tutakubali kama vitakatifu na kutoka kwa Mungu. Na ni vitabu gani tunavikataa? Maoni ya Marcion yalikataliwa. Agano la Kale ni zuri na linarejelewa kama "agano la kwanza" kama Dkt. Wilson anavyoliita.

L. Kuandika Agano Jipya: Masuala ya Kichungaji [17:17-18:14]

Sasa pia kulikuwa na wasiwasi wa kichungaji. Mhubiri anapoingia mimbarani na kuhubiri ni mahubiri gani yanatoka kwa Mungu? Mhubiri hataki tu kuhubiri mawazo yake mwenyewe. Anataka kuzungumza kutoka kwa maandishi ambayo yanatoka kwa Mungu. Mungu kwa mitume wake kwa watu wake. Kwa hivyo ikiwa atahubiri neno la Mungu, atatumia vitabu gani kuwahubiria watu wake? Ni vitabu vipi ambavyo havitokani na Mungu? Sasa, kwa njia, kunaweza kuwa na baadhi ya kuvutia, kwa mfano, Mchungaji wa Hermes au barua kutoka kwa Klementi wa Roma. Barua za Klementi zinaweza kuwa za kuvutia kwa baba wa kanisa la kwanza ambao pia walikuwa wakiandika barua. Barua hizo zinaweza kuwa za kuvutia na zenye msaada kwa kanisa la kwanza lakini wahubiri

watataka kujua neno la Mungu ni nini na Clementi atasema nini. Clementi atasema kitu ambacho kinavutia lakini si neno la Mungu kwa kweli. Inaweza kuwa na manufaa kwa kanisa lake kwa upande wa hadithi lakini si neno la Mungu.

M. Kuandika Agano Jipya: Mateso [18:14-19:35]

Mwishowe, hili ni kubwa sana: mateso. Katika kanisa la kwanza kulikuwa na mateso. Sasa mateso mengi yalitokea ndani ya eneo. Jamii za wenyeji kama unavyoona katika Paulo katika safari ya kwanza ya umishonari alipopigwa mara nyingi kutokana na sababu za ndani. Mathayo anasisitiza kuhusu hili. Mathayo alikuwa mtoza ushuru wa Kirumi na kama ungewakandamiza Wakristo ili kuwaangamiza kabisa Wakristo kutoka kwa mtazamo wa Roma, Roma haikujali sana. Ni jamii za wenyeji hasa ndizo zilizowaweka Wakristo shinikizo. Utafia vitabu gani? Una kitabu ambacho ni Mchungaji wa Herme na una injili ya Mathayo. Je, utafia Mchungaji wa Herme? Mchungaji wa Herme si neno la Mungu. Hilo ni tatizo. Kitabu cha Mathayo ni neno la Mungu. Hilo ni tatizo. Kwa hivyo kanisa la kwanza lilipaswa kuamua ni vitabu gani wangepia na ni vitabu gani wasivyofia. Walitaka kujua ni vitabu gani vilivyoandika neno la Mungu, na ni vipi ambavyo ni muhimu hivyo. Kwa hivyo kwa sababu hizi basi, kanisa lilipaswa kuamua ni vitabu vipi vilivyo vya kibinadamu tu na ni vitabu vipi vilivyo neno la Mungu.

Utakatifu wa N. [19:35-22:29]

C. Utakatifu wa Agano Jipya

[video fupi; mchanganyiko: NR; 19:35-33:57]

Sasa, ni vipi uhalali wa vitabu unagunduliwa? Ni maswali gani muhimu kuhusu jinsi walivyogundua ni vitabu gani vilivyovuviwa na ni vitabu gani vilivyotoka kwa Mungu? Swali la kwanza unalouliza ni, je, kilivuviwa? Je, kitabu hicho kilivuviwa? Je, waandishi wa Agano Jipya walipokuwa wakiandika, walijua kwamba walikuwa wakiandika maandiko au walifikiri tu kwamba walikuwa wakiandika barua kwa kanisa kwa Kolosai au Waefeso na si neno la Mungu kweli? Ilikuwa kuchukuliwa kuwa neno la Mungu lakini haikuwa hivyo. Unacho nacho ni vifungu vya kuvutia hapa. Acha

nikusomee Ufunuo 22:18, Yohana mwishoni mwa kitabu, mwishoni mwa ufunuo anasema hivi: “Mtu yeyote akiongeza maneno haya aliyoandika, Mungu atamwongezea mapigo yaliyoelezwa katika kitabu hiki. Na mtu yeyote akiondoa maneno haya kutoka katika kitabu cha unabii huu, Mungu atamwondolea sehemu yake katika mti wa uzima.” Kwa maneno mengine, niliandika kitabu hiki. Maneno haya yanatoka kwa Mungu. Huongezei kwenye maneno haya na hupunguzi kwenye maneno haya. Ukiyaongeza utapata matatizo kwa sababu unajiongezea mapigo kutoka katika kitabu hiki. Ukiyaondoa, utaondoa mti wa uzima kutoka kwako. Kwa njia, hiyo ni sawa na kile kilichotokea katika Kumbukumbu la Torati wakati Musa alipokuwa akiandika. Musa alisema katika Kumbukumbu la Torati 4:2, “Usiongeze wala kupunguza.” Kwa hivyo kuna aina hii ya kusema kwamba mambo haya yanatoka kwa Mungu. Huwezi kuchezea mambo haya. Inavutia katika 1 Wakorintho 14:37, Paulo anatoa maoni haya kuhusu amri za Bwana “Mtu akijiona kuwa ni nabii au mwenye kipawa cha kiroho, na akubali kwamba ninachowaandikia ni amri ya Bwana.” Kwa hivyo Paulo alijua kwamba kile alichokuwa akiwaandikia Wakorintho katika 1 Wakorintho 14 kilikuwa amri ya Bwana. Ilikuwa kutoka kwa Bwana. Na kwa hivyo anakubali kwamba katika 1 Wakorintho 14:37. Ninachojaribu kusema ni kwamba anapoandika katika 1 Wakorintho 14 anaonekana kuwa na ufahamu kwamba anachoandika hakitoki kwake mwenyewe. Unaweza kurudi kwenye 2 Petro 1:21 kwamba Maandiko hayakutokana na mapenzi ya mwanadamu bali wanadamu watakatifu waliongozwa na Roho Mtakatifu. Walijua kwamba kitu maalum kilikuwa kikiendelea katika mchakato huo. Kwa hivyo, je, yamevuviwa? Je, yanadai? Je, yanadai kuwa yametoka kwa Mungu? Sasa Clement kutoka Roma alichukuliwa kuwa amevuviwa na wengi lakini hayamo katika orodha. Hayakukubaliwa.

O. Utakatifu: Kukubaliana na Kigezo cha Ufunuo Kilichopita [22:29-24:03]

Kigezo cha pili, ninaweka mambo haya pamoja. Je, inakubaliana na ufunuo uliopita? Na hili linakuwa tatizo. Polycarp ni wa kawaida. Kwa hivyo alichandika kinakubaliana na ufunuo uliopita. Yakobo aliulizwa kwa sababu Yakobo alisema "Imani

bila" nini? "Imani bila matendo imekufa." Basi una Paulo akisema, "ni kwa imani kupitia neema ambayo haitokani nasi. Si kwa matendo ya sheria, mtu yeyote asije akajisifu." - Si kwa matendo kwamba mtu yeyote ajisifu. Yakobo anasema "imani bila matendo imekufa." Usiniambie kuhusu imani yako! Ibilisi ana imani kwamba kuna Mungu! Kwa hivyo lazima ukabiliane nayo. Ilhali Paulo anasema, "Hapana, hapana, usifanye kazi na kujisifu." Kwa hivyo Yakobo aliulizwa. Baadhi yenu labda mnamjua Martin Luther. Martin Luther alisema kuhusu kitabu cha Yakobo kwamba kilikuwa "barua sahihi isiyo sahihi." Luther alimwuliza Yakobo kwa sababu Luther alikuwa akisukuma kuhesabiwa haki kwa imani na kwa imani pekee. Kwa hivyo haikuendana na hali yake kwa hivyo anasema Yakobo anaandika "barua isiyo sahihi." Aliisukuma nyuma ya Agano Jipya kwa sababu aliihoji akidhani haikubaliani na ufunuo uliopita kama alivyouelewa. Kwa hivyo hii inaonekana kuwa kigezo kimoja unachokiona vitabu vikihojiwa kwa msingi wa kigezo hiki. Je, inakubaliana na ufunuo uliopita?

P. Utakatifu: Unabii au Utume [24:03-26:01]

Hapa kuna kategoria nyingine. Je, ni ya kinabii au ya kitume? Je, imeandikwa na nabii au mtume? Una manabii Isaya, Yereimia, Ezekieli. Wote ni manabii. Ukisema Musa—Musa ndiye nabii mkuu wa Agano la Kale. Daudi tena, Mfalme. Katika Agano Jipya unauliza, kama mtu huyu ni mtume? Mathayo itaandikwa na mtume. Matendo na Luka zitaandikwa na Luka labda chini ya usimamizi wa Paulo. Paulo atakuwa mtume nje ya wakati unaofaa akija kwa Bwana marehemu. Kuna uhusiano wa kuvutia hapo na Yuda ambaye labda ni ndugu wa Yesu. Je, ni ya kitume au ni ya kinabii? Je, ilitoka kupitia njia ambazo Mungu alipaswa kuidhinisha kama kutoka kwa nabii au mtume? Katika taarifa nyingi za Pseudepigrapha wanachukua na kuhusisha injili zao na mtume. Kwa mfano, kuna Injili ya Tomasi au Ufunuo wa Petro au Matendo ya Paulo. Kwa hivyo katika Pseudepigrapha walitumia majina haya ya mitume kuipa hadhi. Ili waweze kuwaambia na kuona mamlaka katika majina haya. Kwa hivyo hii inaonekana kuwa moja ya mambo hapa. Kwa njia, kitabu cha Waebrania kiliulizwa maswali, kwa sababu ni nani mwandishi wa Waebrania? Natumaini utakapochukua kozi hii mwishoni mwa kozi hii utajua ni nani

mwandishi wa Waebrania. Sidhani hivyo. Mwandishi wa Waebrania ni fumbo kubwa. Lakini kitabu cha Waebrania kiliulizwa maswali kwa sababu hawakuwa na uhakika ni nani aliyekiandika. Je, ni Luka aliyekiandika? Je, ni Paulo aliyekiandika? Je, ni Apolo aliyekiandika? Hatujui ni nani aliyekiandika. Kwa hivyo kitabu kiliulizwa maswali kwa msingi wa kanuni hii.

Q. Utakatifu: Kukubalika na Watu wa Mungu [26:01-33:16]

Je, ilipokelewa na watu wa Mungu? Hii ni kategoria nyingine inayojitokeza. Je, ilipokelewa na watu wa Mungu katika kanisa la kwanza? Je, watu wa Mungu waliipokea kama neno la Mungu? Kuna mstari mzuri katika 2 Petro 3:15. Nataka tu kuzungumzia hilo kwa sekunde moja. Hivi ndivyo ilivyosema, lakini kwanza acha niweke msingi wa Petro na Paulo. Petro na Paulo katika kanisa la kwanza, Petro alikuwa "Petro juu ya mwamba huu nitalijenga kanisa langu." Petro alikuwa mtu mkubwa. Katika sura tisa za kwanza za kitabu cha Matendo, Petro ni mmoja wa wahusika wakuu. Petro ndiye anayekuja kwa Kornelio na baraza la Yerusalemu. Petro ndiye mtu. Lakini kinachotokea ni kwamba Paulo anajitokeza katika tukio hilo akiwa amechelewa. Paulo ni njiani kwenda Dameski ambayo ni sura ya 13 katika kitabu cha Matendo. Kwa hivyo Paulo anaokolewa baadaye. Yesu anakutana na Paulo baadaye kwa hivyo anafanywa mtume na Kristo moja kwa moja. Kwa hivyo kile ulicho nacho katika kanisa la kwanza basi ni mgongano kati ya Petro na Paulo. Paulo anawahudumia Mataifa kama Petro alivyokuwa akiwahudumia Wayahudi. Sasa swali ni, je, Mataifa wanapaswa kutahiriwa ili wawe Wakristo? Kwa maneno mengine, je, Mataifa walipaswa kuwa Wayahudi kwanza? Na kisha wawe Wakristo? Au je, Mataifa wangeweza kuwa Wakristo bila kuwa Wayahudi, bila kutahiriwa? Mataifa yote yalipiga kura dhidi ya hilo. Wote walisema, "Hapana, hatupendi kutahiriwa huku." Lakini hata hivyo, je, Mataifa walipaswa kutahiriwa? Na pia walipaswa kula kosher? Je, hawakuweza kula nyama ya nguruwe au kamba na sheria hizi zote za kosher? Je, walipaswa kufuata sheria hizo za kosher? Paulo alisema, "Hapana, hawalazimiki kula kosher na hawalazimiki kutahiriwa. Ibrahimu alihesabiwa haki kwa

imani kabla tu ya kutahiriwa. Kwa hivyo Mataifa hawalazimiki kutahiriwa.” Petro akasema, “Unajua, sijawahi kula kitu chochote najisi.”

Katika kitabu cha Wagalatia, Paulo anasema kwamba alimkabili Petro usoni na kumkemea Petro usoni. Wagalatia wanarekodi mwingiliano kati ya Paulo na Petro wakisema Paulo alimkemea Petro. Sasa Petro alikuwa mtu mkuu kanisani. Paulo alikuwa kama mtu mpya. Paulo sasa anamkemea Petro. Unafikiri mtazamo wa Petro utakuwaje kuelekea Paulo? Atakuwa mtu mwenye mamlaka. Jibu la Petro kwa Paulo ni lipi? Katika 2 Petro 3:15, Petro anarudia maoni yake kuhusu Paulo na maandishi yake. Hivi ndivyo anavyosema, na hii ni ya kuvutia sana. 2 Petro 3:15 inasema, "Kama vile ndugu yetu mpendwa Paulo alivyowaandikia kwa hekima aliyopewa na Mungu." Sasa angalia hapa, Petro anatambua kwamba Mungu amempa Paulo hekima nyingi. Hapo awali anatambua hilo. Mungu anazungumza kupitia Paulo. Kwa hekima ambayo Mungu alimpa, "anaandika vivyo hivyo katika barua zake zote akizungumzia mambo haya." Petro anaonekana kujua mkusanyiko wa Paulo. Anajua kwamba Paulo aliandika zaidi ya barua moja. Inaonekana kuna aina fulani ya mkusanyiko wa Paulo. Sisemi kwamba ilikuwa kamili kabisa kwa kile tulichonacho, lakini alijua kwamba Paulo aliandika zaidi ya barua moja. Na ana hii fupi, na "katika barua hizi zote anaandika kwa njia ile ile akizungumzia mambo haya. Barua zake zina." Sasa hii inavutia ikitoka kwa Petro. Petro alikuwa nini? Petro alikuwa mvuvi. Petro alikuwa mvuvi - si mtu mwenye elimu ya juu. Paulo, ambaye, kinyume chake, alisoma chini ya Gamalieli, mmoja wa marabi wakubwa wa wakati wote. Paulo alikuwa mfikiri mwenye kipawa sana na alisoma chini ya Gamalieli na alijua Uyahudi vizuri sana. Alifunzwa chini ya Mafarisayo wa Mafarisayo. Na Paulo alikuwa wa ajabu. Sawa? Sasa Petro anaitikiaje barua za Paulo? Petro wavuvi. Petro anasema, "barua zake zina mambo ambayo ni magumu kuelewa ambayo watu wajinga na wasio imara huyapotosha" - sasa hapa kuna mstari wa msingi ... "ambayo watu wajinga na wasio imara huyapotosha kama wanavyopotosha maandiko mengine." "Kama wanavyopotosha maandiko mengine ... kwa uharibifu wao wenyewe." Petro anasema kwamba barua za Paulo ni sawa na maandiko mengine. Zinawapinga watu wasio imara

kama zinavyopotosha maandiko mengine. Petro anaweka barua za Paulo katika kiwango sawa na maandiko mengine. Kwa hivyo Petro sasa anakubali kwamba kile anachoandika Paulo kinatoka kwa Mungu. Hiki ni kiwango sawa na maandiko mengine. Huo ni mwingiliano muhimu sana kati ya Petro na Paulo. 2 Petro 3:15 ni mstari mzuri.

Sasa ngoja nichukue mbinu tofauti na nisome 1 Timotheo 5:18. Kinachovutia hapa ni msemu huu ambao ni maarufu sana. Unasema “Usifunge vyombo vya kupulizia nafaka. Usizifunge vyombo vya kupulizia nafaka.” Sawa? Hilo linatoka wapi? Hilo linatoka katika Kumbukumbu la Torati sura ya 5:4: “Usimfunge ng’ombe kinywa anapopura nafaka, Kwa maana maandiko yanasema...” Hivi ndivyo wanavyolianzisha “Kwa maana maandiko yanasema usimfunge ng’ombe kinywa anapopura nafaka.” Na hilo ni kama kitabu cha Kumbukumbu la Torati. “Kama maandiko yasemavyo,” na ananukuu Kumbukumbu la Torati 5:4. Kisha sehemu inayofuata ya mstari huu inasema, “Na mfanyakazi anastahili mshahara wake.” Sasa ananukuu kutoka Luka 10:7. Maandiko yanasema hilo linatoka katika Kumbukumbu la Torati na kisha anaweka maandiko hayo nyuma kama Maandiko. Yote yakiwa yameitwa kama maandiko hayo yasemavyo “Usimfunge Ng’ombe kinywa. Na mfanyakazi anastahili mshahara wake.” Huu ni mstari wa kuvutia sana hapa. Anaweka Kumbukumbu la Torati na Luka katika kiwango sawa. Tena, kwa hivyo ninachotaribu kusema ni mapema sana, haikuwa mamia na mamia ya miaka baadaye. Maandiko yalipata mamlaka na yakawa maarufu zaidi mamia ya miaka baadaye. Hapana! Tunamzungumzia Timotheo hapo hapo. Anamweka Luka na Kumbukumbu la Torati kando kando. Tunasema Petro tayari anajua mkusanyiko wa Paulo; wanaupotosha kama wanavyofanya maandiko mengine yakiuweka katika kiwango sawa na maandiko. Mara moja Petro anakufa yapata mwaka 40, 65 BK. Kwa hivyo tayari yapata mwaka 65 BK una Petro akizungumzia mkusanyiko wa maandishi ya Paulo na kwamba yalikuwa Maandiko.

R. Utakatifu: Je, ni mabadiliko ya maisha? [33:16-33:57]

Swali la mwisho ambalo watu huuliza ni “je, linabadilika?” Je, kitabu kinabadilika? Je, kinakuja na nguvu za Mungu? Je, kitabu kina uwezo wa kubadilisha maisha ya watu? Hili ndilo jambo la kichungaji. Baadhi ya watu hutilia shaka kitabu cha Luka kwa mfano, wakisema kwamba hakiji na nguvu za Mungu. Kwa hivyo swali kuhusu kitabu cha Yuda kwa msingi wa hili: neno la Mungu linakuja na nguvu za Mungu. Kwa hivyo haya ni baadhi ya vigezo. Tena si baadhi ya vigezo vinavyounda uhalali huu lakini mambo haya yana jukumu kwani kanisa lilikuwa likichambua hati hizi ili kubaini ni zipi zilikuwa Mungu zilipokuwa zikikusanywa.

Tatizo la Mzunguko wa Damu [33:57-36:43]

D. Canonicity Pt 2 - NT Antilegomena

[video fupi: mchanganyiko wa SV; 33:57-46:10]

Sasa kuna tatizo katika kile kinachoitwa tatizo la Mzunguko wa Maandiko. Paulo aliandika barua kwa Waefeso. Hiyo ilimaanisha kwamba kanisa la Efeso lilipata barua hiyo. Lakini kulikuwa na kundi la Wakristo huko Filipi ambao hawakuwa na barua hiyo. Kwa hivyo kimsingi barua kwa Waefeso ilijulikana huko Efeso lakini haikujulikana huko Filipi. Kanisa la Korintho Paulo aliandika barua 3/4 au 2, 3, 4 kwa kanisa la Korintho. Barua za Kanisa la Korintho hazikujulikana huko Kolosai . Paulo pia aliandika barua kwa Kolosai kwa muda mfupi. Kwa hivyo kinachotokea ni kwamba makanisa yalilazimika kushiriki barua hizi. Kimsingi, kisha kulikuwa na tatizo la mzunguko wa maandishi. Kisha kwa kanisa la Efeso, hati hiyo lazima inakiliwe na kisha kutumwa Filipi. Kisha watu wa Filipi wanajiuliza je, hii ni barua kutoka kwa Paulo kwa Waefeso? Je, hii ni halali kweli? Tunajuaje hili? Kwa hivyo hati hizo zilisambazwa tu kutoka kwa makanisa haya mbalimbali ambayo yalikuwa nayo. Kwa hivyo mchakato wa mzunguko wa maandishi ulichukua muda mrefu. Basi utafanya nini ikiwa uko Misri? Paulo anaandika barua hizi zote huko Ugiriki na Uturuki na uko Misri na kadhalika. Na kwa hivyo inaweza kuchukua miaka 20 au 30 kabla ya kupata nakala ya 1 Wakorintho au kitu kama hicho au katika Wathesalonike. Namaanisha inaweza kuchukua miaka 30 au 50 kabla ya kuona hilo. Kanisa kisha likawa na barua hizi zisambazwe kwa makanisa mengine.

Kadiri zilivyosambazwa na kisha utauliza je, hii kweli ilitoka kwa Paulo? Je, hii kweli ilitoka kwa Petro au Paulo au Yakobo au chochote kile? Kwa hivyo ni muhimu nadhani kutambua kwamba hakuna mwandishi wa Agano Jipya aliyepata kuona Agano Jipya. Mathayo hakuiona kamwe. Tomaso hakuiona kamwe. Filipo hakuiona kamwe. Hawakupata kuona Agano Jipya lote.

Kwa kweli kitabu cha Yohana kitakuwa cha mapema. Kitabu cha Ufunuo huenda hakitaandikwa hadi miaka ya 90. Naam, katika miaka ya 90 Petro amekufa katika miaka ya 65 hivi na Paulo amekufa katika miaka ya 68 hivi. Mitume wengi wamekufa kitambo kabla ya kitabu cha Ufunuo katika miaka ya 95/97, mahali fulani karibu na hapo. Mitume wote wamekufa. Hawakuona kamwe kukamilika kwa Kanuni ya Agano Jipya. Kanuni ya Agano Jipya, hati hiyo ingetumwa kwa Asia Ndogo -- sehemu ya magharibi kwa makanisa saba ya Asia Ndogo na ingesambazwa lakini watu wa Roma hawangukuwa na hilo hadi baadaye kidogo au karne moja baadaye kabla ya hati hiyo kufika huko. Kwa hivyo nadhani hilo ni jambo muhimu kutambua. Hakuna hata mmoja wa waandishi wa Agano Jipya aliyeweza kuona Agano Jipya likiwekwa pamoja.

T. Kukusanya na Kanisa [36:43-38:08]

Matatizo ya mzunguko wa damu--Efeso alikuwa nayo lakini Yerusalemu haikuwa nayo. Kimsingi, nini kilitokea ni kwamba Filipi wangepata barua kutoka kwa Waefeso ikisema hivyo sawa? Sasa tuna Waefeso . Kisha tulipata Wathesalonike na Filipi iko karibu na Thesalonike. Kwa hivyo walibadilishana mapema sana. Hii ni ngumu basi. Kwa hivyo kila kanisa lilivikusanya kadri walivyovipata, lakini itachukua muda mrefu kubadilishana vitabu hivi. Haikuwa kama unaweza kusema tu sawa tuna barua kutoka kwa Paulo, kaa chini na mashine ya Xerox na uiweke Xerox tu. Iweke na Xerox au Fed-ex iweke kanisani. Hapana, vitu hivi vilipaswa kubebwa kwa mkono na ilibidi kunakiliwa kwa mkono. Huu ulikuwa mchakato mrefu na kwa hivyo kanisa lilikuwa makini sana. Na nadhani ndivyo ningependa kusema. Kulikuwa na tatizo la kukusanya vitabu vilivyokuwa vimesambazwa kote.

Kanisa lilikuwa makini sana katika kukusanya na lilikuwa makini sana katika kuamua ni vitabu gani vilivyochukuliwa kuwa neno la Mungu. Kwa sababu vilikuwa makini sana, mchakato huo ulichukua mamia ya miaka. Ilichukua muda kabla ya jambo zima kuunganishwa. Kwa hivyo mchakato wa kukusanya ulichukua muda na uthibitishaji ulihibitishwa ili hati hizi ziweze kuthibitishwa kabla hazijakubaliwa. Na mchakato wa kukusanya ulichukua muda mrefu.

U. Canon—Karne ya 2 - 4 ^{BK} [38:08-40:01]

Hapa kuna mambo machache tu na sitaki ujue mambo haya, lakini kulikuwa na jamaa mmoja aitwaye Lee MacDonald na alikuwa rafiki yangu, unawajua watu wa BBR au IBR waliofanya utafiti na ambao walifanya kurasa 100 kuhusu mchakato wa kutangazwa kuwa watakatifu kwenye Agano Jipya na jinsi Agano Jipya lilivyokusanywa ikijumuisha baba wa kanisa la kwanza na kuelezea mabaraza mbalimbali na mambo mbalimbali na jinsi walivyoingiliana na kanuni. Kwa hivyo ninapendekeza aina hizi za vitabu kuhusu kanuni. Kanuni ya Muratori ilikuwa yote isipokuwa 1, 2 Petro na Yakobo na Waebrania. Kwa hivyo ina Agano Jipya. Hii inatoka yapata mwaka 170 BK. Kwa hivyo hiyo ni yapata miaka 80 baada ya Yohana kumaliza Agano Jipya hapo chini kidogo ya miaka 75 hivi. Miaka 75 baadaye ilipata Agano Jipya lote. Walikuwa na Hekima ya Sulemani na kuna mzozo kuhusu Hekima ya Petro karibu na Mchungaji wa Hermes, lakini sio katika kanuni. Kwa hivyo hii ilikuwa Kanuni ya Muratori.

Unaona hili katika mmoja wa waasisi wa kanisa la kwanza. Unaona ataandika kuhusu 325 BK. 325 BK ni muhimu sana kwa sababu hiyo ndiyo wakati - kuna mtu yeyote anayekumbuka 325 BK na Milki ya Kirumi? 325 ni tarehe ya Constantine. 325 BK ni wakati Constantine anakuwa Mkristo. Sasa ghafla una mfalme na una mtu huko Roma ambaye ni mkuu wa Milki ya Kirumi ambaye ni Mkristo. Kwa hivyo kila kitu kitabadilika sasa kutoka kwa uadui au mvutano huu kati ya Warumi na Wakristo. Sasa ghafla una mfalme Mkristo. Kwa hivyo Eusebius anasoma karibu wakati huo na ana kile

kinachoitwa homolegomena kinachoendelea ambapo kila mtu anakubali injili; Matendo ya Mitume, nyaraka za Paulo, 1 Petro, 1 Yohana na Ufunuo.

V. Antilegomena [40:02-46:10]

Swali jingine ni kama walikubali mambo haya na wana kile mnachokiita "Antilegomena." Sasa Antilegomena ni nini? Baadhi yenu mmeniambia Agano la Kale na mtagundua kwamba Antilegomena katika Agano la Kale ndipo kuna vitabu vitano katika Agano la Kale vilivyoulizwa maswali. "Anti" inamaanisha "dhidi" na "legomena" inamaanisha "kusema" au "kusema kinyume." Kulikuwa na vitabu vilivyozungumziwa vibaya. Kulikuwa na vitabu vitano katika Agano la Kale na hiyo ingekuwa nini? Mithali kwa sababu ya kujibu si mpumbavu na kuna jibu mpumbavu katika mstari unaofuata. Katika Mithali 24:5 inasema kumjibu mpumbavu. Kitabu cha Esta kiliulizwa maswali kwa sababu jina la Mungu halionekani katika kitabu cha Esta. Ni vitabu vipi vingine? Wimbo wa Sulemani, kwa sababu za ngono kulikuwa na vitabu vya mapema na Wayahudi hawakujua la kufanya na vipengele vya ngono. Kitabu cha Ezekieli kiliulizwa maswali kwa sababu mlima wa hekalu ulioelezwa hapo ulikuwa mkubwa sana. Na kisha, bila shaka, Mhubiri ulikuwa mwingine. Mhubiri "Ubatili wa ubatili, yote ni ubatili", najua umesikia hilo. Huwa ni kitabu chenye kukata tamaa sana ingawa wengine hawakioni kuwa na kukata tamaa hata kidogo. Kinauliza maswali makubwa lakini hakikupi majibu. Kwa vyovyote vile tuache hapo. Kwa hivyo hizo ndizo kanuni za Agano la Kale zinazopingana na Agano la Kale.

Agano Jipya pia lina mfululizo wa vitabu ambavyo ni Antilegomena - vitabu vinavyonenwa vibaya na vile vinavyohojiwa. Kimoja kingekuwa Yakobo. Kwa nini Yakobo angehojiwa? Kwa sababu unasoma Yakobo baada ya kusoma Paulo. Kwa hivyo unasoma Warumi na Wakorintho na Wakolosai na Waefeso. Unasoma hisia zote za Paulo na kisha unamjia Yakobo. Unapomjia Yakobo, unanza kufikiria nini? Imani na kisha hufanyi kazi kwa sababu basi ungejisifu. Kwa hivyo basi Yakobo anakuja na kusema imani bila matendo imekufa. Kwa hivyo basi inaonekana kama ujinga. Kwa hivyo basi

kuna mvutano huu kati ya Yakobo na Paulo na kwa hivyo Yakobo alihojiwa. Yuda ni kitabu cha ajabu sana. Kinazungumzia Mikaeli na malaika. Kuna mambo ya ajabu katika kitabu cha Yuda. Yuda labda alikuwa ndugu wa Yesu na pia ni sambamba na 2 Petro. Kwa hivyo Yuda na 2 Petro pia ni vitabu vinavyofanana sana na kwa kweli kufanana kwa neno kwa neno kupo kati ya 2 Petro 2 na Yuda. Kwa hivyo baadhi ya watu wanasema huhitaji kitabu cha Yuda lakini una kitabu cha 2 Petro ambacho kina Yuda ndani yake. 2 na 3 Yohana ni vitabu vidogo tu na baadhi viliibua maswali kuhusu umuhimu na hali ambazo huenda zisiwe muhimu. Vitabu vilivyokataliwa; Waraka wa Barnaba, Mchungaji wa Herme, Ufunuo wa Petro na vitabu vingine vilikataliwa lakini baadhi yake yamejibiwa na baadhi yake yako katika 325. Kuna kingine, samahani kuacha mambo haya yote juu yake. Ni wazi, acha nisimulie tu ili kuweka msingi. Unapotafuta hati ya Sinaiticus, Sinaiticus ina Agano Jipya bora zaidi ndani yake. Mojawapo ya hati za mwanzo na bora zaidi ni Sinaiticus na ina Agano Jipya lote ndani yake. Inaonekana Waebrania imepangwa pamoja na nyaraka za Paulo na kwa nini nyaraka zimepangwa jinsi zilivyo? Hili ni jambo la kuvutia. Kwa nini nyaraka zimewekwa katika mambo ambayo Warumi ni ya kwanza na 1 Wakorintho ni ya pili. Na Wagalatia, Wafilipi, Wakolosai inaonekana kama barua hazijapangwa kwa mpangilio wa wakati. Warumi haikuwa barua ya kwanza. Labda ilikuwa Wathesalonike au Wagalatia kwanza. Kwa nini Warumi ni Warumi na kwa nini 1 Wakorintho ni ^{ya kwanza}? Tunajua Wakorintho wa 1 ^{na} wa 2 ^{hazikuwa} za kwanza. Kimsingi, herufi kubwa ziliwekwa kwanza. Warumi na Wakorintho ziliwekwa kwanza kwa sababu zilikuwa kubwa zaidi. Kwa hivyo inaonekana kuwa ni jambo la kuzingatia ukubwa, amini usiamini katika mpangilio wa mkusanyiko wa Paulo. Kwa hivyo barua za Paulo zilikuwepo. "Nyaraka za Kikatoliki" kwa ujumla zilikuwa vitabu ambavyo havikuandikwa na Paulo. Kitabu cha Ufunuo, bila shaka, kingekuja mwisho kwa sababu ni ufunuo kuhusu mwisho wa dunia. Kwa hivyo kinatoa hitimisho zuri kuhusu mwisho wa Agano Jipya.

Wachache wangeona Agano Jipya kamili. Wachache wangeona Agano Jipya zima. Baraza la mapema la kanisa - kuna Mashariki dhidi ya Magharibi. Kanisa la Mashariki dhidi ya Kanisa la Magharibi bado linaonekana hadi leo. Kati ya Mashariki na

Magharibi kulikuwa na tofauti fulani. Baraza la Carthage mnamo 397 BK lilianzisha Agano Jipya ambalo ni vitabu hivi. Kwa hivyo una vitabu 27 vya Agano Jipya. Kwa hivyo tunajua kufikia 397 tuna akaunti inayosema kwamba vitabu hivi ni orodha kamili ya Agano Jipya. Kwa hivyo ni kufikia 397.

Tunaona kwamba tangu mwanzo kulikuwa na makusanyo - makusanyo ya Paulo ... kidogo hapa na pale. Mekanisa yaliunganisha haya tangu mwanzo. Lakini kwa kweli yalikuwa na yote pamoja katika 397. Mmoja wa baba wa kanisa Athanasius katika 367. Athanasius alikuwa baba wa kanisa la mapema. Anaorodhesha vitabu 27 vya Agano Jipya. Kwa hivyo kufikia 367, unajua unazungumzia miaka mia kadhaa na miaka 50 baada ya Agano Jipya kuandikwa, vyote viko pamoja. Tena ingechukua muda mrefu kukusanya na kusambaza vitabu hivyo. Kwa hivyo hiyo ni aina ya mchakato wa kutangaza jinsi mambo yalivyokusanyika pamoja. Walikusanya vitabu mbalimbali baada ya muda. Inaonyesha kwamba kanisa lilikuwa makini. Inaonyesha kwamba kanisa lilikuwa makini kuhusu jinsi walivyochagua vitabu na kuviidhinisha baada ya muda na kuvisambaza.

Hati za W. [46:10-48:54]

E. Uwasilishaji wa maandishi—Kwa mdomo na maandishi

[Video fupi: mchanganyiko wa WY; 46:10-59:15]

Sasa tubadilike. Mungu huwazungumzia manabii hawa na mitume na mitume na manabii huandika. Huo ndio mchakato wa msukumo. Kisha tukakusanya barua mbalimbali, ambazo ni mchakato wa kutangazwa kuwa watakatifu "kuzileta pamoja." Ni zipi zimeongozwa na Mungu? Ni zipi zinazokubaliwa kama neno la Mungu? Ni zipi ambazo hazijakusanywa? Na kwa hivyo ni zipi zinazokusanywa na zipi ambazo hazijakusanywa. Ni zipi zinazokataliwa? Sasa mara tu tutakapokusanya zote 27, tunapaswa kuzinakili mara kwa mara kwa miaka 2,000. Hadi sasa zinapaswa kunakiliwa. Sasa mchakato wa kunakili hati na mchakato wa kuzinakili kote ulimwenguni tunaona hati zikipatikana hivi sasa.

Hati za mikono bado zinapatikana. Nina kitabu nilichokuwa nikifundisha nacho, jina lake lilikuwa Dkt. Dan Wallace. Dkt. Dan Wallace ni mmoja wa wasomi makini sana ambao nimewahi kupata fursa ya kufundisha nao. Mwanaume mwenye bidii sana. Anapenda sana hati za mikono za Kigiriki. Nilikuambia anakuza ndevu za Kigiriki sasa. Na huko Istanbul aligundua kuwa kuna Hati za mikono za Kigiriki hivi sasa, nazungumzia 2011 sasa au 2012 kwa kweli. Alitaka kwenda Istanbul ili kupata hati hii kutoka Istanbul na kuichapisha kwa ulimwengu na kwa hivyo bado wanapata hati hadi leo. Dan anafuatilia hati hiyo na najiuliza kama ameipata kufikia sasa, unapolinganisha hati tofauti kuna tofauti katika hati. Baadhi ya watu kama Bruce Metzger Princeton atatumia maisha yake yote kusoma hati ili kubaini maandishi kamili ya asili kwa sababu tuna hati hizi zote tofauti ambazo zinahitaji kuunganishwa. Kwa hivyo wanaunganisha hati hizi ambazo zimenakiliwa na maandishi ambazo zimepatikana sasa na zimeunganishwa. Wasomi hawa watayasoma na kuyaunganisha.

Kwa hivyo kunakili Biblia, ningetaja ukweli kuhusu maandishi Wakristo; maandishi Wakristo dhidi ya maandishi Wayahudi. Waandishi Wayahudi walikuwa bora. Waandishi Wayahudi walinakili neno la Mungu. Walikuwa na taratibu za udhibiti wa ubora, kwa mfano wangesoma hati na wangepuata herufi zote "A." Kwa hivyo kwenye ukurasa huu ilitakiwa kuwe na A 27 kwenye ukurasa huo. Kama hungekuwa na A 27 kwenye ukurasa basi ungelazimika kurarua hati yako. Kwa hivyo hawa jamaa walikuwa makini sana. Waandishi Wayahudi walionakili maandiko walikuwa wataalamu. Walikuwa wamefunzwa kitaaluma na walikuwa na taratibu za kina za kuangalia na kusawazisha na usomaji wa uthibitisho na kusawazisha usomaji wako ili kuhakikisha kwamba ulikuwa kamili kabisa na ulifanywa kikamilifu.

X. Waandishi Wakristo [48:54-50:34]

Wakristo kwa upande mwingine, kusema ukweli, tatizo lilikuwa nini kwa Wakristo wa kwanza? 1) Wakristo hawakufunzwa kama maandishi. Wakristo wengi walikuwa nini? Wengi wao walikuwa mitume au wavuvi. Hawa hawakuwa maandishi

waliofunzwa. Walikuwa wavuvi na watoza ushuru. Kwa hivyo Wakristo wa kwanza hawakufunzwa kama waandishi wa kitaalamu. Pia, Wakristo wengi wa kwanza walikuwa maskini. Mtu anapokuwa maskini, lazima uhangaike kuhusu kuweka chakula mezani. Huna wasiwasi kuhusu kunakili vitu na mbinu za uandishi. Kwa hivyo walikuwa maskini na labda waliharibu zaidi na waliagizwa zaidi. Wakristo waliteswa kutoka sehemu moja hadi nyingine katika mazingira ya ndani sana. Unapoteswa na kulazimika kukimbia kutoka sehemu moja hadi nyingine hutatoa hati nzuri na vitu vingine. Kwa hivyo kulikuwa na mambo mengi yaliyofanya kazi dhidi ya Wakristo kuwa waandishi wazuri na kutoa hati nzuri. Kwa hivyo kuna tofauti kubwa kati ya waandishi Wakristo na waandishi Wayahudi na lazima ujue hilo.

Sasa kwa jinsi Agano la Kale lilivyomwamuru mfalme kunakili sheria. Mfalme wa Israeli aliamriwa kutengeneza nakala yake binafsi. Alipaswa kunakili sheria mwenyewe. Katika sikukuu ya Kiyahudi wangesoma mambo mbalimbali ya sikukuu ya Kiyahudi katika sehemu kubwa ya kusoma Maandiko. Ilitajwa kwamba mambo haya yasomwe hadharani na kushirikiwa na Wakristo waandishi wangejua.

Y. Imeandikwa dhidi ya Kuzungumza [50:34-59:15]

Sasa kuna tofauti kati ya kumbukumbu zilizoandikwa na za mdomo. Je, Yesu aliwahi kuandika chochote? Tuna mahubiri ya Yesu. Tuna Mahubiri ya Mlimani. Tuna Hotuba ya Mizeituni na mahubiri mbalimbali ambayo Yesu alihubiri ukifikiria, ili tu kuweka msingi wa tatizo la muhtasari, Yesu alipohubiri alienda kutoka sehemu moja hadi nyingine. Alienda kutoka Korazini hadi Bethesda hadi Kapernaumu hadi Nazareti na kisha wakashuka hadi Yerusalemu. Je, Yesu aliwahi kuhubiri mahubiri yaleyale mara mbili? Huenda alifanya hivyo. Kwa hivyo angeenda kutoka sehemu moja hadi nyingine. Wanafunzi wangehudhuria mahubiri hayo mara tatu au nne tofauti.

Ninajua kwamba kazi yangu ya kwanza ilikuwa kufundisha Biblia katika Chuo cha Biblia cha Graham huko Bristol, Tennessee. Tuko huko Tennessee na nilipokuwa huko sikuwa nikipata pesa nyingi wakati huo na kwa hivyo nilikuwa nikifundisha

maandiko katika Chuo hiki cha Biblia na kwa hivyo ili kujikimu, nilikuwa na mke mchanga ambaye ilibidi nimlee na tulikuwa na trela na tulikuwa tukiwachunga ng'ombe ambao walikuwa wakiniruhusu kuishi katika trela hii bila malipo.

Watu mbalimbali walikuwa wakitusaidia. Nilikuwa mhubiri wa mzunguko, na kwa hivyo ningeenda kwenye makanisa matano tofauti na ningehubiri katika moja, ningehubiri katika moja inayofuata, kwa zaidi ya wiki 5. Ningezunguka makanisa matano kisha ningeanza upya. Ilikuwa ya kuvutia kidogo. Nilipofanya hivyo, ningehubiri mahubiri yaleyale katika kila kanisa, na mke wangu kila mara alisema unapohubiri kwa mara ya kwanza ilikuwa mbaya; yeye ni mkweli kwangu. Kisha mara ya pili ilikuwa bora zaidi, mara ya tatu, alisema mara ya tatu ilikuwa bora zaidi. Alisema kufikia mara ya tano ningeweza kusema umechoka na mahubiri yako mwenyewe. Bila shaka Yesu alihubiri mahubiri yaleyale mara nyingi, au angalau vipengele tofauti vyake. Tuna jamaa hapa katika Chuo cha Gordon anayeitwa Dkt. Graham Bird, ambaye hupiga piano ya jazba, na vile vile amefunzwa katika nyimbo za kitambo. Angecheza wimbo ule ule; mara moja atacheza kama kipande cha kitambo na kucheza kwa njia ya kitambo, na kisha ghafla ataamua sawa, nitacheza wimbo ule ule tena, sasa tu atacheza kama jazba. Anapiga wimbo uleule, lakini sasa unasikika kama jazz. Kisha atachukua wimbo uleule atasimama tena na kuanza tena na ataupiga sasa kama wimbo wa injili. Kwa hivyo kinachotokea ni kwamba wimbo wote ni uleule lakini unasikika tofauti kwa njia tofauti. Jinsi anavyocheza inakuambia hadhira ambayo yuko nayo. Ikiwa ana hadhira ya kitamaduni, anacheza classical. Ikiwa ana hadhira ya injili, anacheza injili. Kwa hivyo anaweza kuchukua kitu kile kile na kufanya jazz nacho. Ninapenda sitiari hiyo kwa sababu nadhani ndivyo Yesu labda alivyofanya alipokuwa akienda kutoka sehemu moja hadi nyingine. Kulingana na hadhira angezungumza tofauti. Mara nyingi ingekuwa maudhui yaleyale lakini katika umbo na umbo tofauti kulingana na mahitaji ya hadhira aliyokuwa akihutubia. Kwa hivyo ndiyo maana nadhani katika baadhi ya mahubiri ya Kristo unapoingia katika injili kutakuwa na tofauti za jinsi anavyosema mambo yalikuwa kwa sababu nadhani alihubiri kitu kile kile zaidi ya mara moja katika sehemu mbalimbali.

Kurudi kwenye hii ya mdomo dhidi ya maandishi Yesu alizungumza kama Socrates. Unamkumbuka Socrates? Socrates hakuandika chochote. Socrates alikuwa mwalimu, ni Plato mwanafunzi wake ndiye aliyeandika na hilo linazua tatizo kubwa la Kisokrati, ni kiasi gani cha hii ni Plato akisoma mawazo yake mwenyewe katika Socrates. Socrates ni kiasi gani hasa? Tuna bahati kuwa na neno la Mungu. Kwa hivyo tunapaswa kuhakikisha kwamba linatoka kwa Mungu. Plato, na kisha Aristotle, kizazi kimoja baadaye, wanatupeleka kutoka kwa Socrates hadi kwa Plato na kisha kwa Aristotle. Tuna Yesu na mitume wakiandika. Lakini ilianza kwa mdomo na Yesu atahubiri mahubiri. Mara nyingi Yesu anapozungumza na wasikilizaji wake haingeandikwa mwanzoni. Je, Yesu aliandika chochote? Jibu ni "hapana." Mitume wake ndio walioandika. Yesu alisimulia hadithi kama vile Mahubiri ya Mlimani na Mahubiri ya Mizeituni (Mat 24-25) ambayo yalikumbukwa na wafuasi wake.

Sasa hili ni muhimu kutofautisha kati ya utamaduni wetu na utamaduni wao tofauti muhimu sana. Katika utamaduni wetu unaposikia kitu, unakikumbuka? Katika utamaduni wetu jibu ni "hapana." Tunasikia mamia ya mambo kila siku. Kinaingia kwenye sikio moja, kinapita kwenye nafasi tupu na kutoka upande mwingine na hatukumbuki tulichosikia tu kwa sababu hatukumbuki mambo vizuri katika utamaduni wetu. Katika utamaduni wao wa wakati huo waliwafunza watu kukumbuka kwa kukisikia mara moja na kwa hivyo kuna kitabu kinachoitwa *Kumbukumbu na Hati za Mkononi* kilichoandikwa na mtu anayeitwa Gerhardson. Nakumbuka nikikisoma, kinaelezea jinsi jambo hili lote la mdomo kwamba katika tamaduni za kale mtu angehubiri mahubiri na ungekuwa na mtu ambaye angeweza kuyakumbuka karibu neno kwa neno na kuyarudia. Kwa hivyo walijizoeza, walitia nidhamu akili zao kukumbuka sauti. Kwa hivyo mwandishi mmoja huko Misri, nakumbuka, katika Misri ya kale hakutaka watoto wake wajifunze jinsi ya kuandika kwa sababu anasema wakijifunza kusoma na kuandika hawatakumbuka wanachosikia. Kwa njia, je, hiyo ni kweli? Nadhani ndivyo ilivyotokea leo watu huandika tu kile wanachopaswa kukumbuka na kwa hivyo mwandishi huyu wa Misri wa nyakati za kale hakutaka kwa sababu walisema watajifunza kusahau.

Nilifundisha gereza la usalama wa hali ya juu kwa labda muongo mmoja huko Michigan City, Indiana na ndani yake kulikuwa na jamaa aliyeitwa Probo, na Probo alikuwa mtu wa ajabu . Alikuwa daktari wa mifugo wa Vietnam. Aliwekwa nyuma ya DMZ.

Walikuwa na kitu kinachoitwa eneo lisilo na kijeshi. Angeangushwa nyuma ya eneo lisilo na kijeshi na hakupewa silaha yoyote. Aliangushwa hapo akiwa na kisu na mikono yake hatari. Hawakutaka silaha kwa sababu kama angepiga bunduki ingetoa kelele na kisha wangejua kwamba alikuwa pale na kile alichokuwa akifanya kilitakiwa kuwa kinyume cha sheria kwa sababu alikuwa nyuma ya eneo lisilo na kijeshi. Kwa hivyo aliangushwa nyuma ya mistari ya adui na kisha angetumia mikono na kisu chake kufanya mambo yake. Probo alikuwa darasani mwangu. Alikuwa Mhindi wakati huo, hakuwa Mkristo. Angebishana nami darasani wakati wote ilikuwa nzuri sana. Ningependa sana labda ana umri wa miaka 3 au 4 au 5 kuliko mimi. Na kwa hivyo tulikuwa na mabishano mazuri niligundua alikuwa akifanya Agano la Kale na hakuwahi kuandika noti darasani.

Nilidhani, sawa Probo, unafikiri wewe ni mtu wa kupendeza, na tunatoa mtihani huu wa kwanza na utaupiga bomu mtihani huu.” Naam, nilitoa mtihani wa kwanza na Probo alipata alama ya juu zaidi kuliko mtu yeyote katika darasa hilo. Kwa hivyo nilimwendea baada ya hapo na nikasema, “Hukuandika noti darasani, ulifanyaje hivyo?” Na nilijua hakudanganya, yuko juu ya hilo, hangefanya hivyo kamwe. Nini kilitokea? Alisema kwamba alikuwa amefunzwa, alikuwa kama sikio la kupiga picha, angeweza kukumbuka kile kilichosemwa kwa sababu alisema kwamba jeshini walimfundisha. Angepata amri, amri hazikuandikwa, amri zilikuwa za mdomo kupitia kisambazaji hiki cha redio, na ilibidi akumbuke haswa kile alichomriwa. Kwa hivyo alikuwa amejizoeza kukumbuka, angeweza kuninukuu neno kwa neno baadhi ya mihadhara niliyosema, wakati sikuweza hata kukumbuka nilichosema. Angeweza kukumbuka neno kwa neno kwa sababu alikuwa amejizoeza mwenyewe. Ninachopendekeza ni kwamba watu katika kitabu cha Gerhardson *Kumbukumbu na Hati za Mkononi* walionyesha kwamba watu wengi katika ulimwengu wa kale walifunzwa kukumbuka walichosikia. Kwa hivyo ilikuwa utamaduni wa mdomo sana wakati huo. Walter Ong na wengine wanafanya aina ya vyombo vya habari vya kisasa jinsi usemi unavyorudi katika aina ya usemi wa pili sasa. Watu

wanahama kutoka vitabu kwenda kwenye ulimwengu wa kidijitali. Kwa hivyo, kurudi tu ni muhimu kukumbuka kwamba Yesu alikuwa mzungumzaji, Yesu alifundisha katika Njia ya kuzungumza. Njia ya kuzungumza ni tofauti na njia ya maandishi. Lazima ukumbuke kwamba hata kama njia ya video unayoipata hapa ni tofauti na njia ya kuandika.

Z. Waandishi na hati: Mistari Midogo, Unials, na Papyri [59:15-68:26]

F. Waandishi na Hati za Mkononi

[video fupi; changanya Z-AB; 59:15-75:02]

Sasa hebu tuangalie waandishi na hati. Hapa kimsingi hati, na zinaangukia chini ya aina tatu tofauti za hati, sawa, kwa hivyo tunapoangalia na kukusanya kutoka kote ulimwenguni hati za Agano Jipya kutoka nyakati za kale. Zimegawanywa katika aina tatu za hati. Kwanza kabisa, una hati ndogo. Hati ndogo (ndogo, "ndogo" inamaanisha ndogo, "scules" inamaanisha uandishi), kwa hivyo hati ndogo ni kama herufi kubwa. Sawa na mnapoandika herufi kubwa mnapoandika maelezo darasani. Ni hati ya herufi kubwa, maandishi ya herufi kubwa, uandishi wa herufi kubwa. Hati ndogo hizi zinaanzia yapata mwaka 500 BK, nyingi kati yake zinatoka karibu mwaka 1000 BK, kwa hivyo hii ni miaka elfu moja baada ya Kristo. Wanaandika hati za Kigiriki, waandishi wananakili hati za Kigiriki, katika hati ndogo, na kuna maelfu ya hizi. Unaweza kuona jinsi mfumo wa nambari waliotumia ulivyo kama 1099, 1087, au, 2300, na kwa hivyo wanawapa nambari. Kwa hivyo, kila moja ya minuscule hupewa nambari. Kuna takriban 2800 kati ya hizi, sawa, na kuna maelfu yake. Sasa minuscule ni ya hivi karibuni, zinatoka mwaka 1000 BK, na zilinakiliwa za hivi karibuni.

Sasa, kinachotokea ni kwamba wamepata kundi lingine, takriban hati 300 za uncial. Hati za uncial ni hati za herufi kubwa. Hizi ni hati za herufi kubwa, na hii hapa ingekuwa "A", unaona jinsi wanavyowapa ishara, hawaipati nambari kwa sababu kuna, "A" tu ingekuwa kama Alexandrianus, "b" ingekuwa Vaticanus, Alexandrianus ilipatikana wapi labda? Vaticanus inatoka Vatican huko Roma. Hii hapa ni Sinaiticus

kwa sababu inatoka Sinai, imepewa herufi ya Kiebrania, aleph. Inatoka Mlima Sinai, mapema sana ilipopatikana, ilipatikana mwishoni mwa karne ya 19 ḥ nadhani karibu 1865 hivi. Hii ilipatikana "D" na kwa hivyo hivi ndivyo wanavyofanya. Hati za uncial zinatoka 300-500 BK. Kwa hivyo hati za uncial ni za mapema na bora kuliko hati ndogo wakati huo. Kwa njia, unaweza kujua mara moja tofauti kati ya ndogo na uncial? Vyura vya kawaida vitakuwa na herufi kubwa. Kwa njia, jambo lingine linavutia sana. Katika hati za kawaida, hakuna nafasi kati ya maneno, kwa hivyo maneno yote yamewekwa nyuma kwa nyuma, hakuna nafasi kati ya maneno. Je, hiyo itakuwa ngumu kusoma? Na kwa hivyo watu husababisha matatizo ya kugawanya maneno. Vyura vidogo na visivyo vya kawaida, hivi ni hati zetu bora zaidi. Hii ni Sinaiticus leo, Alexandrinus, hizi ni hati zetu bora zaidi. Hii kimsingi ndiyo Agano Jipya limejengwa kutokana na hati za kawaida. Hazikupatikana hadi karne ya 19 ḥ hadi miaka ya 1800.

Sasa papyri si mtindo wa uandishi, hiyo ndiyo aina ya nyenzo ambayo imeandikwa. Vipande vingi vya uncial vingemandikwa kwenye ngozi za wanyama zinazoitwa vellum, ngozi za wanyama ngozi ya mkono, wangedika kwenye ngozi. Papyri kimsingi ni nyenzo ambayo ni kama mchanganyiko wa mianzi ya ng'ombe na ng'ombe. Inasimama vizuri sana, na watasukuma nyuzi huku na huko, na watazisukuma pamoja kutengeneza karatasi kutoka kwayo, na wanatengeneza aina ya karatasi inayoitwa papyri. Sasa tatizo ni kwa sababu imetengenezwa kwa nyenzo za kikaboni, huvunjika. Kwa hivyo papyri katika tamaduni zingine zote haidumu kwa muda mrefu sana, miaka mia kadhaa na unyevunyevu hewani, unyevunyevu, huiharibu. Lakini huko Misri, Misri ni kavu sana kiasi kwamba papyri imedumu. Na kwa hivyo tumepata papyri, na wanaipa nambari kama hii P52, P46, na kuna makusanyo ya takriban 96, kwa kweli kuna vipande vingi zaidi vya vipande hivi vya papyri, na shida ni kuvunjika kwa papyri. Ni dhaifu sana. Hebu fikiria baada ya miaka 200 imeandikwa kwenye nyenzo za kikaboni. Ni dhaifu sana, na huvunjika tu. Mtu huichukua tu na huvunjika mikononi mwake, Lakini tarehe ni 120 hadi 300 BK, na kwa nini hilo linavutia sana ni kwamba baadhi ya hati za awali kama P52 zinaanzia yapata 120-125 BK. Hiyo ni ndani ya miaka 30 tangu Yohana

alipoishi. Katika P52, tuna hati kutoka Misri kuhusu Yohana sura ya 18, kwamba walipaswa kutoka Efeso ambayo pengine inawezekana zaidi ambapo Yohana alikuwa Misri miaka 30 tangu Yohana alipoishi. Tunapata kipande cha Agano Jipya, kuanzia miaka 30 ndani ya maisha ya Yohana tuna kipande kuhusu Yohana sura ya 18.

Kwa hivyo mtu kama Bruce Metzger huko Princeton anafanya nini? Yeye ni mhariri, anachukua hati hizi zote, na lazima azipime uzito: ni zipi zitachukuliwa kuwa muhimu zaidi? Una papyri, unaona jinsi ilivyo mapema? Hiyo ni data nzuri, unaona hii, una kitabu kizima cha mambo, vitu vidogo ambavyo vimechelewa, na kwa hivyo vinaweza visipewe uzito mwingi. Kwa hivyo sasa, hapa kuna picha, hii ni picha ya P52, picha ya kuvutia sana ya Yohana sura ya 18 mistari ya 31 hadi 33. Unaweza kuona kwamba imegawanyika vipande vipande, unaona jinsi ilivyovunjika? Hiyo ni kwa sababu tu ya asili ya nyenzo, unaweza kuona, nyuzi za mdomo za mbavu za mmea wa papyrus, unaweza kuona mbavu za mmea zikienda hapa. Katika karatasi hii unaweza pia kuona herufi za Kigiriki zilizoandikwa hapo na kwa kweli, naweza kuona neno, naamini ni "kai" hapo juu tazama hilo ni neno kwa Kiebrania au maneno ya Kigiriki, neno "kai" linamaanisha "na." Kwa hivyo hiki kimsingi ni kipande kutoka kwa sura ya 18 ya Yohana dhidi ya 31. P52 kama wanavyoiita. Hii inatoka Misri, kwa hivyo ilibidi ipite njia yote kuvuka Mediterania, ishuke hadi Misri katika miaka 30 ya wakati Yohana aliishi. Hilo lilikuwa la kushangaza kweli. Sasa hapa kuna Kodeksi Sinaiticus. Sasa hii inavutia sana. Sinaiticus hii ni hati ya mdudu. Ilitoka Mlima Sinai. Kulikuwa na jamaa mmoja anayeitwa Tischendorf ambaye alishuka hadi Sinai, nadhani hapa ni karibu mwaka 1865, mahali fulani katika miaka ya 1800. Na kidogo baada ya Tischendorf kushuka huko mara kadhaa, alijaribu kupata hati hii. Kwa kweli alidai kwamba watawa walikuwa wakirarua hati na kuzitupa kwenye pipa la takataka na kuzichoma ili zibaki joto, na kwa hivyo aliokoa hati hii. Watu wengine wanasema aliiba hati hiyo kutoka kwa watawa. Watawa bado wana hasira naye kwa kuiba Sinaiticus. Alichofanya ni kuitoa kutoka kwa monasteri ya Sinai katika miaka ya 1860 na kuipeleka kwa ulimwengu wote. Hili ni muhimu sana. Unachokiona ni kwamba hii ni hati ya uncial. Je, unaweza kuona kwamba yote ni herufi

kubwa? Yote ni herufi kubwa, na hakuna nafasi kati ya maneno. Yote yanaendana, lakini kwa herufi kubwa, na kama unaweza kusoma hili: hapa kuna neno "eidon" ambalo linamaanisha "Niliona" na anaendelea. Unaweza kulisoma lakini lazima ujue hakuna mgawanyiko kati ya maneno na kwa hivyo lazima uligawanye kichwani mwako unaposoma. Kwa hivyo hii ni nakala ya hati za Sinaiticus. Hati za mafunjo, ndogo, unaona jinsi zilivyo sawa, zinatofautianaje? Na kwa hivyo mhariri kama Bruce Metzger atalazimika kupitia na kusema, hizi ni sawa kwa njia hii, hizi zote ni sawa kwa njia hii, fanya maamuzi juu ya hili kuhusu kile kitakuwa maandishi ya msingi ya Kigiriki kwetu kutafsiri. Kwa hivyo tunaombwa kuzitafsiri. Hapa kuna mlipuko wa Sinaiticus, na hii inaanza hapa, na kisha "hagios thetw," na hii ni sehemu ya Sala ya Bwana: "Pater hemon ho en tos ouranos" na kisha hii ni sehemu ya Sala ya Bwana, kama unavyoona, maneno yote yanaendana pamoja, na jinsi yote yalivyo herufi kubwa. Hii sigma inaonekana kama ac sasa, ni tofauti kidogo na ile iliyotumika kuona sigma ikionekana kama--alama tofauti na hiyo, lakini c zilikuwa sigmas, na kisha hii ni *kai*. Kwa vyovyote vile, hii ni sehemu ya Sala ya Bwana, unaona maneno yote yanaendana pamoja, hakuna nafasi kati ya maneno. Kwa hivyo hiyo ni nadhifu.

AA. Hati Nyingine za Kigiriki [68:26-73:02]

Sasa vyanzo vya nje katika Agano Jipya, kuna takriban hati 5000 tofauti za Kigiriki zilizokusanywa kutoka kote ulimwenguni -- Monasteri ya Mtakatifu Katherine inatoka Mlima Sinai ilipatikana mwaka wa 1865. Baadhi ya hati za mafunjo mapema kama 125 BK. Kwa hivyo mwaka wa 125 BK tuna hati za mafunjo, tukirudi nyuma hati za mafunjo zilipatikana na Deismann, na baadhi ya watu hao walifanya kazi nyingi na hati za mafunjo karibu 1890, karibu 1910 karibu mwanzoni mwa karne ya 20 kati ya 1880 tuseme, na 1920. Kinachovutia ni kwamba kabla hati za mafunjo hazijapatikana, watu walichukua Agano la Kale na Septuagint na Kigiriki katika Agano Jipya. Hawakuweza kujua ni aina gani ya Kigiriki. Walijua haikuwa Kigiriki cha kitamaduni, na kwa hivyo baadhi ya watu walipendekeza kwamba Kigiriki cha Agano Jipya na Septuagint ya Agano la Kale kiliitwa, kile walichokiita, Kigiriki cha Roho Mtakatifu.

Ilikuwa Kigiriki maalum ambacho Roho Mtakatifu alikibuni hasa kwa Septuagint na Agano Jipya, kwa hivyo walikiita Kigiriki cha Roho Mtakatifu. Deismann na hawa jamaa walipopata mafunjo haya katika miaka ya 1880 hadi 1920, ghafla waligundua kwamba Agano Jipya si Kigiriki cha Roho Mtakatifu hata kidogo. Roho Mtakatifu kwenye mafunjo haya yalikuwa nyaraka nyingi za kila siku. Hati ya talaka, hati ya "jamaa huyu ananidai \$100 ," na kwenda na kurudi tu mazungumzo ya kawaida ya mitaani.

Walichoamua ni Kigiriki cha Koine ambacho kwa kiasi kikubwa ni kuanzia 300 KK hadi 300 BK, Kigiriki cha Koine kilikuwa lugha ya kawaida ya siku hizo. Hilo linaleta hoja muhimu sana, na ninahitaji kuisisitiza hoja hii mara nyingi zaidi niliyonayo: Mungu huzungumza lugha moja kila wakati. Mungu huzungumza lugha gani? Ninawaambia wanafunzi wangu, tunapaswa kujifunza Kiebrania kwa sababu Mungu ni wazi anazungumza Kiebrania; alimwita Adamu "a-dam" ambalo ni jina la Kiebrania linalomaanisha "vumbi," kwa hivyo anamwita Adamu "Vumbi." Kwa nini? Kwa sababu alimuumba Adamu kutoka kwa *adamah* (ardhi). Anamuumba Adamu kutoka kwa mavumbi. Anamwita "Vumbi." Kwa Kiebrania, jina la Hawa ni "hava." Ni jina la Kiebrania, "mama aliye hai," "aliye hai," na hivyo hayo ni majina ya Kiebrania. Kwa hivyo unapoenda mbinguni ni bora ujue Kiebrania kwa sababu vinginevyo itabidi uchukue kozi ya miaka miwili kabla hajakuruhusu kuingia mbinguni. Lazima ujue Kiebrania kabla ya kuingia na kuzungumza naye. Ni lugha gani ambayo Mungu huzungumza? Wayahudi walipozungumza Kiebrania, Kiebrania si kitu zaidi ya lahaja ya Kikanaani iliyoanza mwaka wa 1800 KK au zaidi. Kiebrania ni lahaja ya Kikanaani. Walipozungumza Kiebrania, aliwazungumzia Kiebrania. Wayahudi walipobadili kwenda Kiaramu, wakati wa Danieli, walipokwenda Babeli, Mungu alifanya nini? Mungu alibadili kwenda Kiaramu, na kwa hivyo baadhi ya Agano la Kale yameandikwa kwa Kiaramu. Alexander Mkuu alipopitia mwaka wa 333 KK, nini kilikuwa kimetokea? Mungu hubadili kwenda Kigiriki. Mungu huzungumza lugha ya watu kila wakati iwe ni Kiebrania, iwe ni Kiaramu, au ni Kigiriki. Yeye huzungumza lugha ya watu kila wakati.

Lugha ya watu leo ni ipi? Ndiyo maana mimi hupenda sana mambo haya ya kidijitali kwa sababu lugha ya watu leo ni ya kidijitali. Inaonekana kwangu kama Wakristo kwamba tunahitaji kutumia lugha ya kidijitali kwa utukufu wa Mungu na wema wa wengine. Tunahitaji kuweka neno la Mungu katika lugha hii mpya, lugha ya kidijitali. Kwa hivyo, kwa njia, una herufi 26 katika alfabeti, ni ngapi ziko katika alfabeti ya kidijitali? Alfabeti ya kidijitali ina mbili: a 0 na a 1. Kwa hiyo 0 na 1 tunaweza kuandika herufi kama unavyofanya katika utumaji wako wa ujumbe mfupi, tunaweza kuandika picha kama unavyofanya katika picha zako za jpeg, unaweza kufanya mp3, unaweza kufanya sauti, unaweza kufanya video kama hii H.264 mp4 video. Kwa 1 na 0 tunaweza kuchunguza njia hizi zote na tunatumaini kuzitumia kutangaza neno la Mungu.

**AB. Kulinganisha Tafsiri kutoka Kigiriki, Kilatini Vulgate, Kisiria, Kikoptiki
[73:02-75:02]**

Kwa hivyo, tukirudi nyuma, hati za Kigiriki, tuna hati 5000 za Kigiriki na tunakusanya hati hizi zote pamoja na kuzilinganisha, ili kuona mahali zinapotofautiana, ili kuona mahali zinapokubaliana, na zingine mapema kama 125 BK, miaka 30 baada ya ndani ya mitume.

Sasa Agano Jipya la Kigiriki lilitafsiriwa yapata mwaka 400 BK hadi Kilatini. Kwa kuwa kulikuwa na mabadiliko kutoka Kigiriki hadi Kilatini, kulikuwa na mtu mmoja aliyeitwa Jerome, naye alikuwa Bethlehemu na sehemu zingine. Kwa kiasi kikubwa alitafsiri Biblia hadi Kilatini. Vulgate hii ya Kilatini ilitumika kwa miaka 1000 kuanzia yapata mwaka 400 hadi yapata mwaka 1400, 1500 BK na hata hadi sasa, nimesikia watawa wakiimba kutoka Vulgate ya Kilatini hata leo. Vulgate ya Kilatini ilitawala kwa miaka 1000. Tuna takriban hati 8000 za Kilatini. Sasa tunaunganisha hati za Kilatini na hati za Kigiriki. Hati za Kigiriki ni za zamani zaidi na za asili zaidi, lakini tunaweza kushauriana na hati za Kilatini pia. Kuna 8000 kati ya hizo na 400 BK kutoka kwa Jerome.

Kuna matoleo mengine ya awali. Kanisa la Coptic bado liko Misri hadi leo. Unatambua kwamba katika mwaka uliopita au zaidi Kanisa la Coptic limekuwa likiteketezwa na Udugu wa Kiislamu huko Misri. Ni aibu kweli. Kanisa la Coptic limekuwa Misri kwa zaidi ya miaka 1000 huko. Kwa hivyo tuna toleo la Coptic la Agano Jipya, pia tuna Toleo la Kisiria. Kwa toleo la Kisiria, kutoka Aramu au Syria, tunaweza kulinganisha Kisiria na Kikoptiki na Kigiriki tulicho nacho. Tunaweza kulinganisha Kisiria na kuona mahali kilipo tofauti.

A C. Nukuu na Masomo ya Mababa wa Kanisa la Awali [75:02-76:35]

G. Waandishi na hati Sehemu ya 2

[video fupi; kuchanganya AC-AF; 75:02-86:58]

Tuna nukuu kutoka kwa baba wa kanisa la awali. Mababa wa Kanisa la awali wananukuu Agano Jipya kila mara. Sasa baba wa Kanisa la awali anaponukuu, je, inawezekana kwamba ananukuu vibaya? Labda alikosa neno au labda, ananukuu. Wakati mwingine tunanukuu Biblia kwa maneno mengine, hatuinukuu neno kwa neno, tunatoa muhtasari wa kile inachosema. Lakini mara nyingi, watainukuu neno kwa neno, na kwa hivyo wasomi wataenda na kutoa nukuu hizo kutoka kwa baba wa Kanisa la awali. Na unasema, hii inafananaje, hii ni tofauti vipi na kile tulicho nacho katika hati zetu za uncial, na hati zetu za mafunjo, na katika hati zetu ndogo? Mababa wa Kanisa la awali wanakubaliana au hawakubaliani vipi na hilo? Kwa hivyo kuna hizo nukuu 1000 ambazo zinachunguzwa.

Pia kuna masomo ya masomo. Sasa nyote mnajua masomo ya masomo ni nini? Yako nyuma ya kitabu chenu cha nyimbo katika makanisa mengi. Tunashuka kwenda kanisa la Park Street huko Boston pamoja na Dkt. Gordon Hugenberg, nyuma ya kitabu cha nyimbo kutakuwa na masomo haya ya maandiko. Masomo haya ya maandiko ni masomo, ni masomo maalum ambayo yamekusanywa kwa ajili ya kanisa na kusomwa

katika misimu tofauti wakati wa Pasaka, Krismasi, au chochote kile. Kutakuwa na masomo tofauti, sala na toba, unajua, faraja, au chochote kile, yatatoa vifungu kadhaa vya Maandiko kutoka sehemu tofauti na kuviunganisha. Tuna masomo ya masomo ya Kanisa la mapema ambayo tunaweza kulinganisha. Je, haya yanafanana au hayafanani vipi na yale tuliyo nayo katika maandishi yetu ya awali, maandishi yetu ya awali yakiwa madogo, maandishi ya uncial, na mafunjo?

AD: Agano Jipya ikilinganishwa na Hati nyingine za kale [76:35-78:22]

Sasa, nataka kulinganisha Agano Jipya na kitu kama Plato. Plato, mwanafunzi wa Socrates, tuna takriban hati 7 za Plato kutoka yapata mwaka 900 BK. Unaona tofauti kati ya hati hizo na hati elfu tano za Kigiriki za Agano Jipya zinazorejea mwaka 125 BK ndani ya miaka 30 tangu Yohana alipoishi. Plato aliishi, nini, nyuma ya mwaka 400 KK, na hati zetu za kwanza na bora zaidi zinatoka mwaka 900 BK? Sasa data hii inaweza kuwa ya zamani, nadhani wamepata hati mpya za Plato kwani wamepata hati mpya za Biblia lakini hii inatoka miaka michache iliyopita hii ndiyo tuliyokuwa nayo kama hati saba, chache. Jambo hilo hilo ni kweli kwa Aristotle. Kwa Aristotle tuna hati 5 kimsingi. Zinatoka mwaka 1100 BK. Aristotle yuko wapi? Aristotle alimfundisha Alexander. Aristotle alimfundisha Alexander. Alexander alifundisha Alexander. Alexander alifundisha mwaka 333 KK. Kwa hivyo tunazungumzia, miaka 300 kabla ya Kristo. Hati zetu za kwanza bora zaidi ni 1100 BK. Kuna takriban 5 au 6 tu kati yake. Kuna machache kati yao. Kwa hivyo nasema kwamba ni tofauti sana ikilinganishwa na Agano Jipya la Kigiriki ambapo kuna zaidi ya hati 5000 za Kigiriki. Baadhi yake hurudi nyuma ndani ya miaka 50, 100 hadi wakati Agano Jipya lilipoandikwa awali. Kwa hivyo ninachosema ni kwamba ushahidi wetu wa hati kwa Agano Jipya ni mkubwa sana na ni wa mapema sana na hakuna hati nyingine kama hiyo. Hakuna hati nyingine ya kale inayoweza kuibeba. Ni ya ajabu kabisa. Kwa hivyo tunapaswa kujivunia sana na kuwa na uhakika sana katika Neno la Mungu tulilo nalo.

AE. Familia za maandishi yasiyo ya kawaida [78:22-84:02]

Sasa, hati hizi zinapokuja, hebu tuangalie hati za Kigiriki. Wahariri hawa wanaounganisha hati hizo pamoja wanaokusanya maelfu haya ya hati pamoja ambazo waandishi wanazinakili wanaziweka katika familia. Sasa familia ni nini? Una hati ya mzazi na hati ya mzazi inakiliwa na mwandishi mmoja, waandishi wawili, waandishi watatu, au waandishi wanne. Lakini unaona kwamba waandishi hawa wote wanne watarudi kwa mzazi huyo. Kwa hivyo una mzazi na una mtoto. Una mzazi na imenakiliwa mara tano una watoto watano. Kwa hivyo watoto hao watano, ikiwa kuna kosa, tuseme mtu wa awali alilinakili vibaya. Aliandika "huko," "thier" aliandika vibaya, akageuza herufi. Kisha hawa jamaa hapa katika tano zao wanaweza pia kuwa na kosa lile lile ambalo mzazi hulipeleka kwa mtoto. Kisha mtoto huyu atawaweka katika familia. Kwa hivyo hii ndiyo familia bora zaidi. Hii ni familia ya watu wasiojulikana wanaochukuliwa kuwa familia ya Aleksandria, na kuna familia tatu kubwa za hati. Hizi ndizo tatu kubwa. Sehemu kubwa ya Agano Jipya na Agano la Kale kwa jambo hilo inategemea. Kodeksi ya Vaticanus, imepewa herufi "B", Vaticanus na inatoka katika kipindi cha karne ya 4 yapata mwaka 300 BK. Hii itakuwa kodeksi kubwa. Kodeksi ni kitabu. Unaelewa? Kabla ya karibu mwaka 100 BK, tuna vitabu vya kukunja. Kabla ya mwaka 100 BK vitu viliandikwa kwenye vitabu vya kukunja. Kisha yapata mwaka 100 BK na kufuatia hapo ndipo tunapopata vitabu au kodeksi zilizofungwa kwenye vitabu. Tofauti ni ipi kati ya kitabu cha kukunja na kitabu? Naam, ukitaka kupata kitu kwenye kitabu cha kukunja, lazima ukitembeze na unajua una kitabu hiki kikubwa cha kukunja ambacho lazima ukizungushe. Unapokuwa na kitabu, una ufikiaji wa papo hapo kwa sababu unaweza kuruka ndani ya kitabu. Kimefungwa na unaweza kuruka mahali na hivyo inaruhusu ufikiaji rahisi. Kwa kitabu au kodeksi ilikuwa ikiingia katika mtindo yapata mwaka 100 BK. Ilikuwa mabadiliko kutoka kwenye vitabu vya kukunja hadi vitabu, karibu wakati wa karne ya kwanza na unajua kuna mteremko pande zote mbili mahali kinapoenda. Kodeksi Sinaiticus inatoka tena, miaka ya 300, 400 BK unajua wana shida kuorodhesha tarehe za mambo haya haswa. Kisha Kodeksi Alexandria ni herufi "A" na kisha itakuwa karne ya tano 400. Kwa hivyo hizi ni hati tatu kubwa za uncial. Zinachukuliwa kuwa familia ya Aleksandria. Aleksandria ilikuwa mahali ambapo

walikuwa na Maktaba ya Bunge ya zamani. Aleksandria ndipo walipokusanya vitabu kutoka kote ulimwenguni. Wana baadhi ya vitabu bora ambavyo Kodeksi Alexandrianus inatoka pengine kwenye mkusanyiko huo wa Aleksandria. Kuna familia ya Kaisaria na kuna familia ya Magharibi. Sasa naenda chini, familia ya Aleksandria inapewa kipaumbele kwa sababu tumeweza kuiangalia na inaonekana kuwa sahihi zaidi. Unapata hati hizi zingine zote na unaangalia ni ipi iliyo sahihi zaidi. Familia ya Aleksandria inaonekana kuwa bora zaidi. Kaisaria ni mbaya kidogo. Magharibi ni chini kidogo. Maandishi ya Byzantine yanatoka wakati wa Wabyzantine. Kwa hivyo itakuwa baadaye sana. Kuna maandishi mengi ya Byzantine. Wakati unapochelewa, unazidi kuingia katika miaka ya 600, 700 hadi 1000 BK, maandishi wananakili hati zaidi na zaidi. Wakristo hawateswi tena. Una Kanisa Katoliki la Kirumi. Kisha Kanisa la Kirumi hutoa hati nyingi. Kwa hivyo hati za Byzantine mara nyingi huitwa Texus Receptus. Baadhi ya watu hufupisha hii kama TR, Texus Receptus, au Maandishi ya Wengi. Baadhi ya watu huiita Wengi kwa sababu tu kuna hati hizi ndogo nyingi. Hizi ni hati ambazo kwa kawaida ni ndogo. Kuna hati 100 au 1000 za hati hizi ndogo kama tulivyosema kuna hati 2-3000 za hati hizi ndogo. Kwa hivyo inaitwa Maandishi ya Wengi kwa sababu tu kuna hati nyingi zaidi. Lakini kumbuka kwamba ingawa kuna nyingi zaidi, ni za baadaye sana. Kwa hivyo zimechelewa kuliko zingine. Nyingine ni za mapema, mapema sana. Tunazungumzia miaka 3, 4, 500 iliyopita. Kwa hivyo hawa ndio wengi ambao wana wengi zaidi. Textus Receptus ndiyo msingi wa King James. Toleo la King James lilifanywa mwaka 1611. King James alilifadhili na waliwajua watafsiri 40, 50, 60 na aliwaajiri kimsingi na wakafanya tafsiri, tafsiri ya King James. Ni tafsiri ya ajabu, ilifanywa vizuri sana. Ilifanywa yapata mwaka 1611. 1611, fikiria, William Bradford akija Boston na kisha Mayflower na Shukrani mwaka 1620. Kwa hivyo hiyo ni miaka 9 baada ya haya, ni Amerika tu, watu wanakuja, mahujaji wanakuja Amerika. Kwa hivyo, hii ndiyo maandishi ya wengi. Hii kimsingi ndiyo msingi wa Toleo la King James. Sasa, kwa njia, je, watafsiri wa King James, walijua kuhusu Vaticanus, Sinaiticus, au Alexandrianus na jibu ni hapana. Hawakuwa na wazo lolote, Sinaiticus ilipatikana tu karibu mwaka 1865. Kwa hivyo ilikuwa kama miaka 2-300 baadaye ndipo hati hizi za

uncial zilipokuja na watu walizijua. Kwa hivyo siwalaumu watafsiri wa King James, walifanya vyema kwa kile walichokuwa nacho. Walikuwa na hati nyingi ndogo. Kwa hivyo walitumia hati ndogo. Tunajua leo kwamba hati ndogo ni za hivi karibuni, zilikuja unajua 1000 BK, kwa hivyo zimechelewa sana. Tuna hati za mapema zaidi na bora zaidi leo, na tunaweza kuratibu 1000 kati yao. Watafsiri wa King James hawakuwa na kompyuta na vitu vingine ambavyo wanaweza kuratibu hati.

AF. Kutathmini Hati za Mkononi [84:02-86:58]

Hapa kuna baadhi ya sheria za kutathmini hati. Hizi ni sheria ambazo mtu kama Bruce Metzger huko Princeton atatumia kutathmini. Una hati mbili na zina usomaji tofauti, moja inasema jambo moja, na nyingine inasema lingine. Unatathmini? Njia moja unayofanya ni kusema kwamba hati mapema ndiyo bora zaidi. Hiyo si lazima iwe hivyo kila wakati lakini mara nyingi ningependa kuwa na hati iliyoandikwa mwaka wa 200 BK badala ya ile iliyoandikwa mwaka wa 1200 BK kwa sababu ikiwa imeandikwa mwaka wa 1200 BK imenakiliwa na kunakiliwa tena, kila wakati inaponakiliwa tena utakuwa na uwezekano mkubwa wa mtu kufanya makosa. Ambapo kitu ni 200 mapema hakijanakiliwa hata mara moja au mbili na hakina mwelekeo mkubwa wa kufanya makosa. Kwa hivyo mapema ndiyo bora zaidi. Sio lazima iwe ukweli kila wakati, lakini hiyo ni kanuni ya jumla.

Upana wa kijiografia ni bora zaidi. Acha nitoe mfano wa hili. Tuseme una hati elfu moja huko Boston, na wacha niseme, wanasoma maandishi kwa njia moja: "Kwa maana Mungu aliupenda ulimwengu." Sawa? Na kuna hati elfu moja zilizokuwa nazo "Kwa maana Mungu aliupenda ulimwengu." Itakuwaje ikiwa una hati tano zinazotoka New York, hati tano zinazotoka, tuseme Philadelphia, hati tano zinazotoka Miami, hati tano zinazotoka LA, na hati tano zinazotoka Seattle, na hati tano zinazotoka Dallas, na hati zote thelathini kutoka sehemu hizo sita au saba tofauti, zote zinasema "Kisha Mungu aliupenda ulimwengu akamtoa mwanawe wa pekee." Wanasema "basi" badala ya "kwa." Ungechukua zipi? Ungechukua hati elfu moja zinazotoka Boston, ungechukua zingine?

Unaona, ikiwa zimeenea na zote zinakubaliana kutoka LA hadi Seattle hadi Dallas hadi Philadelphia na Miami, zote zimeenea, uwezekano wa hizo kuharibiwa ni mdogo sana. Ilhali ikiwa hati elfu moja ziko Boston, ndiyo, Boston inaweza kuwa na hati zaidi lakini tatizo ni kwamba huenda zimenakiliwa kila moja na kwa hivyo kosa hilo hunakiliwa tu, hunakiliwa, na hunakiliwa mara elfu moja. Kwa hivyo kadiri kuenea kwa kijiografia kunavyoongezeka, ndivyo inavyokuwa na uwezekano mkubwa wa kuwa sahihi. Sio kila wakati, lakini kwa ujumla, hiyo ni kanuni nzuri.

Nyingine ni aina ya familia. Unaangalia familia. Familia ya Aleksandria, kwa kadiri walivyoweza kuangalia, ni sahihi zaidi kuliko familia ya Byzantine. Familia ya Byzantine ndiyo Maandishi ya Wengi; mengi ni madogo. Imechelewa, na Aleksandria ni maandishi ya awali sana na yana uwezekano mkubwa wa kuwa sahihi. Kwa hivyo unahukumu kwa msingi wa urithi wa familia na familia.

Aina za Makosa ya Uandishi: Kuona na Sauti [86:58-97:26]

H. Makosa ya Uandishi

[video fupi; changanya AG-AI; 86:58-101:58 mwisho]

Sasa, sehemu hii inapaswa kuwa ya kufurahisha. Hizi ndizo aina za makosa ambazo waandishi walifanya, na nataka tu ufikirie, tuseme wewe ni mwandishi unaiga Agano Jipya. Ningekupa kalamu na wino, na ningekupa kipande cha karatasi na ningekupa vipande viwili vya karatasi na uta, tuseme, unafikiri Agano Jipya ni la muda gani, nakala kwa mkono kwa kurasa 4 au 500. Ni aina gani za makosa ungefanya unapoinakili kwa mkono? Kwanza kabisa, kungekuwa na makosa ya kuona. Labda unaona hati iliyo mbele yako, pia imeandikwa kwa mkono na huwezi kujua mtu huyo amefanya nini. Kwa hivyo kunaweza kuwa na mkanganyiko wa herufi zinazofanana, na kwa hivyo hapa kuna mfano wa ambapo herufi amicron na herufi sigma, unaweza kuona kwamba zote zinafanana, na kwa hivyo unaweza kuchanganya herufi hizo mbili. Unaweza kuchanganya herufi hizo mbili, na kwa hivyo wakati mwingine herufi zitachanganyikiwa kwa sababu watu huziandika kwa njia ya ajabu, kwa hivyo huwezi

kujua haswa herufi ni nini. Kwa Kiingereza, herufi r na herufi r, nilifanya hivi kwa mwandiko wangu mwenyewe, jina la msichana huyo lilikuwa "Mann" na mimi nililiandika, na nilipoandika kwenye noti zangu, lilikuwa "M ar r." Nilikuwa na jina lake kama Marr badala ya Mann. Na kwa hivyo inavutia sana, "n" na "r," nilichanganya kwa mwandiko wangu mwenyewe. Kwa hivyo, unaweza kuchanganya herufi na aina hiyo ya vitu. Homoeoteleuton, Homoeoteleuton ni nini? "Homo" inamaanisha sawa, "teleuton" linatokana na "telos" kwa Kigiriki linamaanisha "mwisho." Kwa hivyo Homoeoteleuton inamaanisha kuwa na mwisho sawa. Je, umewahi kunakili ukurasa na hapo unakili, na neno lile lile liko hapa linapatikana hapa chini, na kinachotokea ni wakati jicho lako linaruka kurudi kwenye ukurasa baada ya kuuandika na unaruka nyuma, mwisho ule ule kama hapa chini, jicho lako linaruka chini ya ukurasa. Unaruka mistari mitatu au minne, kwa sababu ina mwisho ule ule. Homoeoteleuton, mwisho uleule na jicho lako linaruka chini ya ukurasa kwa sababu ulikuja hapa kuuandika na uliporuka nyuma uliruka chini ya ukurasa, na ukaruka mistari mitatu au minne . Kwa njia, je, ikiwa hii itatokea tuna hati zingine ambazo tunaweza kusahihisha hili? Tuna hati elfu moja, na tunasema, jamaa huyo amefanya hivi Homoeoteleuton, aliruka chini ya ukurasa kwa sababu ya miisho inayofanana hapa.

Haplography inamaanisha imeandikwa mara moja na inapaswa kuandikwa mara mbili. Kunaweza kuwa na kifungu ambapo Yesu anajirudia, na anasema kitu kile kile katika sehemu mbili tofauti, na mwandishi anapokiandika mara moja anarudi na kusema, oh nimeandika tu hilo, na anaruka hapo. Ingepaswa kuandikwa mara mbili, lakini iliandikwa mara moja tu.

Kinyume cha hilo ni, na hili ni la mara kwa mara zaidi, ni kwamba mwandishi huandika kitu mara moja. Kwa kweli mimi pia nimefanya hivi, ninapoandika, nitaandika mstari kisha nauandika hapa kisha narudi na kuandika mstari huo huo tena. Kwa hivyo ningekuwa naandika kitu kile kile mara mbili. Wanaita hiyo dittography, kama "vivyo hivyo." Imeandikwa mara mbili, mwandishi huinakili mara mbili, lakini ingepaswa

kuandikwa mara moja tu, lakini anajirudia tu, kwa sababu jicho lake liliruka nyuma hadi mwanzo wa mstari.

Sasa, Metathesis ni nini? Ni wangapi kati yenu wameandika neno hili "thier"? Mmabadilisha "e" na "i." "i" kabla ya "e" isipokuwa baada ya "c," na kwa hivyo mnazibadilisha hapo kiotomatiki. Kwa hivyo hiyo inaitwa metathesis. Hapa ndipo unapochukua herufi mbili na kuzibadilisha. Na kwa njia, ukiona hii imeandikwa, "thier" je, hiyo itakuchanganya? Ikiwa umewahi kuona hati ya maandishi ya Kigiriki ya Agano Jipya, na imeandikwa "thier," je, ungejua mwandishi amebadilisha herufi tu? Ungejua hilo mara moja, na kwa hivyo tatizo hili la metathesis kwa kawaida ni rahisi kueleweka.

Hapa kuna moja inayoitwa "muunganiko." Soma kauli hii. Kumbuka nilikuambia maandishi ya uncial uliyoyaona Sinaiticus, maneno yote yamewekwa pamoja. Muunganiko unamaanisha maneno mawili yamewekwa pamoja wakati hayakupaswa kuwa basi yangepaswa kugawanywa. Hii inasomekaje? CHRISTISNOWHERE. Je, ni "Kristo hayupo popote" au "Kristo yuko hapa sasa." Tofauti ni nini? Inasoma kutoka kwa herufi za mizizi sawa kulingana na kama umeigawanya "hakuna mahali" au kama umeigawanya hapa, "sasa hapa." Kwa hivyo huu ni mfano wa muunganiko. Vitu vimeunganishwa pamoja ambavyo vingepaswa kugawanywa.

Mgawanyiko ni kinyume chake. Watu huigawanya wakati ilipaswa kuwa pamoja. Kwa hivyo mgawanyo na muunganiko iwe maneno hayo mawili yameshikamana au kama yamevutwa, na kwa hivyo haya ni makosa ya kuona.

Pia kuna makosa ya sauti. Labda njia bora ya kufanya hivi ni kufanya hivi kwa Kiingereza. Kwa mfano, niandikie neno "yao." Niandikie neno "yao." Neno hapo ni homophone. Sauti inayofanana, "yao" inaweza kuandikwa nini? "Mrithi" na tumefanya tu. "Kuna" pia kunaweza kuandikwa, hujui tofauti kati ya "yao" na "kuna" inasikika kwa busara. Kisha ikiwa mtu anataka kuwa mbunifu unaweza kusema "kuna" ndio "wao" kwa maana wao ni. Kitabu chao au gari lao au wako hapa. Kungekuwa na lingine. Kwa Kigiriki una kitu kile kile. Neno hili hutamkwa "auton." Neno hili hutamkwa "autwn."

Kwa hivyo "auton," "autwn" hutamkwa kwa njia ile ile. Kwa hivyo ikiwa mtu amesimama mbele ya kundi la maandishi na wanachukua imla kutoka kwake kwa mdomo, na anasema nje, maandishi hao wanajuaje kama imeandikwa kama hii au ile autwn? Zinatamkwa kwa njia ile ile. Kwa hivyo hizo zingekuwa makosa ya sauti.

Pia kuna makosa ya akili. Makosa ya akili, njia moja ingekuwa kubadilisha kisawe. Katika miaka michache iliyopita nimekuwa na wanafunzi wangu wakifanya nakala hizi, na wakati mwingine ninaposikiliza, kwa hivyo watalazimika kusikiliza hotuba na kuiandika. Kinachonivutia ni kwamba mara nyingi mimi hupitia na wameandika neno vibaya na wamebadilisha kisawe. Unajua Dkt. Vannoy au MacRae watasema hivi kisha wataweka neno lingine badala ya hilo. Kwa hivyo watabadilisha kisawe badala yake. Inavutia akili zetu hufanya aina hii ya kiotomatiki, zikioanisha ufisadi. Wakati mwingine maandishi hawakupenda kuandika maandishi fulani katika Maandiko. Ayubu ndiye mfano bora. Katika kitabu cha Ayubu, mke wa Ayubu anamwambia nami nitanukuu jinsi Kiebrania kilivyo, ni "Mbariki Mungu na ufe Ayubu, unajua Mungu amewachukua watoto wako, amechukua utajiri wako wote, una majipu kote sasa. Mbariki Mungu na ufe." Naam, kila mtu anajua kwamba maandishi yanapaswa kusomwa, "Mlaani Mungu na ufe." Hakuwa akisema mbariki Mungu na ufe, alikuwa akisema "mlaani Mungu na ufe," lakini maandishi hawakupenda kuandika "mlaani Mungu" kwa hivyo waliandika "mbariki Mungu", na kila mtu anajua kwamba wanahitaji kubadilisha hilo, kwamba wanahitaji kulibadilisha, lakini inaitwa kuoanisha ufisadi.

Mchanganyiko. Hii ni ya kuvutia, ungependa kuongeza maneno kwenye Maandiko au kuyaondoa? Tuseme wewe ni mwandishi na una hati moja. Hii kwa kweli imetoka katika kitabu cha Matendo ambapo inasema, "kanisa la Bwana." Hati moja inasema "kanisa la Bwana." Hati nyingine inasema "kanisa la Mungu." Kwa hivyo hati moja inasema, "kanisa la Bwana," hati nyingine inasema "kanisa la Mungu." Unajua unachopata miaka 100 baadaye? Mwandishi alifanya nini? Katika hati moja inasema "kanisa la Bwana," hati nyingine inasema "kanisa la Mungu." Miaka 100 baadaye unajua unachopata? "Kanisa la Bwana Mungu." Sasa mwandishi alifanya nini? Mwandishi

anasema ana hati moja inayosema "kanisa la Mungu," moja inasema "kanisa la Bwana," sijui ni ipi kwa hivyo nikiifanya "kanisa la Bwana Mungu," najua nina moja, ni sawa kwa vyovyote vile. Kwa hivyo kinachotokea ni kwamba maandishi yalikuwa na mwelekeo wa kukua, sasa hili ndilo jambo muhimu. Maandishi yalikuwa na mwelekeo wa kukua. Waandishi wangependelea kutofuta vitu hivyo waliviweka ndani, kwa hivyo "kanisa la Bwana," "kanisa la Mungu" baadaye linakuwa "kanisa la Bwana Mungu." Kisha maandishi yana mwelekeo wa kukua. Kichwa cha kitabu cha Ufunuo hapo awali kilikuwa, "kitabu cha ufunuo wa Yohana", na kisha kilikuwa "ufunuo wa Yohana, mwanafunzi mpendwa wa Yesu", na kisha kilikuwa "ufunuo wa Yohana, mwanafunzi mpendwa wa Yesu, mchungaji wa kanisa la Efeso" au kitu kama hicho, na kwa hivyo kichwa cha kitabu cha Ufunuo kilikua na kukua na kukua kwa karne nyingi. Kwa hivyo maandishi yalikuwa na mwelekeo wa kukua, kwa hivyo ni lipi kati ya hayo labda ni sahihi, refu au fupi? Usomaji mfupi unapaswa kupendelewa. Kwa hivyo ndivyo wahariri hawa watakavyorudi nyuma na kusema hapana usomaji mrefu labda sio sahihi, kwa hivyo wanarudi kwenye usomaji mfupi.

AH. Sheria za Kutathmini Tofauti [97:26- 99:15]

Sasa, hebu tubadilike hadi kwenye tathmini hii ya tofauti. Una hati mbili na tofauti, hutofautiana kutoka kwa kila mmoja. Utatathminiye tofauti? Hivi ndivyo watu kama Metzger wahariri wanavyofanya. Watasema usomaji mgumu zaidi ni kupendelewa. Ule ambao ni mgumu kuelewa. Waandishi kwa kawaida hurekebisha mambo ili yawe na maana. Kwa hivyo usomaji mgumu zaidi ni kupendelewa, ule ambao ni mgumu kuelewa. Kwa kawaida waandishi wangepunguza ili usomaji wa awali uwe mgumu zaidi.

Haya ndiyo tuliyoyazungumzia. Usomaji mfupi ni wa kupendelewa. Maandishi yalikuwa na mwelekeo wa kukua. Kwa hivyo, kadiri asili inavyozidi kuwa usomaji mfupi, huenda ikawa usomaji mfupi zaidi. Sasa hawa si watu kamili ambao ni wahariri huzingatia mambo haya tu. Usomaji mfupi kwa kawaida ni wa kupendelewa,. Huchukulii usomaji mfupi kila wakati lakini lazima ufanye kazi na hizi ndizo sheria ambazo

wamegundua baada ya kuchunguza maelfu haya ya hati. Usomaji mgumu zaidi unapendelewa, na usomaji mfupi unapendelewa.

Usomaji unaolingana vyema na mtindo wa mwandishi, unapokuwa katika kitabu cha 1^{Yohana}, kwa mfano, na unasema, “alhlwn” “mtu kwa mtu.” Yohana anatumia neno hilo, “mtu kwa mtu,” kila mahali. Kwa hivyo ukiona hati moja ina “mtu kwa mtu” na nyingine haina, labda ilikuwa “mtu kwa mtu” kwa sababu hiyo inalingana na mtindo wa uandishi wa Yohana. “Amina, amina legw humin”—“kweli kweli nawaambia” nahau nyingine ambayo Yohana anatumia. Kwa hivyo unaona kwamba unajua mara tu inaposema, “amina, amina” unajua kwamba inapaswa kuwa “legw humin” kwa sababu ndivyo anavyosema kila wakati. Kwa hivyo kawaida usomaji unaolingana vyema na mtindo wa mwandishi huchaguliwa.

AI. Matatizo 3 Makuu ya Kimaandiko katika Agano Jipya: Marko 16, Yohana 8, 1 Yohana 5:7 [99:15-101:55]

Sasa, kuna mifano mitatu mikubwa ya maandishi yenye matatizo katika Agano Jipya, na mifano hii mitatu mikubwa. Kwa maneno mengine, haya ni maeneo matatu ambapo maandishi hayakubaliani. Unaona tuna maandishi 5000, kuna sehemu tatu ambazo ni kubwa na muhimu. Matatizo mengi kati ya maandishi hayana maana kubwa. Mengi yake, ni tofauti kati ya tahajia "thier" na "yao," unapoiona, unajua mara moja kuwa si jambo kubwa. Hakuna hata moja kati ya tofauti hizi za maandishi inayoathiri mafundisho yoyote. Kwa hivyo ni wewe tu unajua, haya si mambo muhimu sana lakini baadhi ya watu wanasema, Biblia ina tofauti hizi zote za maandishi, si jambo kubwa haliathiri sana kuwa mkweli kwako, nataka tu kuyapunguza kisha tutayazungumzia wakati ujao. Mwisho wa kitabu cha Marko ni muhimu sana Marko sura ya 16 mistari ya 8, 9 na inayofuata, kuna mapumziko hapo, mwishoni mwa kitabu cha Marko. Mwisho wa kitabu cha Marko ni mojawapo ya matatizo makubwa katika ukosoaji wa maandishi.

Yohana 8, hadithi kuhusu mwanamke aliyekamatwa katika uzinzi, na Mafarisayo hawa wanajaribu kumpiga mawe hadi afe, wanakuja kwa Yesu. Akipigwa mawe,

amefanya uzinzi, na Yesu anasema "yeyote aliye mkamilifu na achukue na awe wa kwanza kumtupia jiwe", na Yesu anamwambia mwanamke, "Mimi sikuhukumu, nenda uache maisha yako ya dhambi." Hiyo ndiyo hadithi ya pericope kuhusu mwanamke mzinzi katika Yohana 8 pia inayohojiwa.

Kisha ya tatu ambayo ni kubwa ni 1 Yohana 5:7, na hii inazungumzia Utatu: baba, mwana, na Roho Mtakatifu. 1 Yohana sura ya 5 mstari wa 7, sasa kwa njia, je, utatu unategemea mstari huu? Hapana, tumeanzisha utatu kutoka kwa mistari mingine lakini mstari huu una kauli iliyo wazi zaidi ya Utatu katika 1 Yohana 5:7 ikiwa unatumia KJV.

Hizi tatu ndizo sehemu tatu kubwa, ambapo kuna tofauti hizi za maandishi katika Agano Jipya, na tutazizungumzia wakati ujao. Asante kwa umakini wako. Uwe na siku njema.

Imenakiliwa na Leanne Beedle na Aysha DeSilva

Imehaririwa na Jen Straka

Imehaririwa vibaya na Ted Hildebrandt